ESPOO
ESBO

Espoon niittyjen ja avointen alueiden toimenpideohjelma 2021–2031

Julkaisija: Kaupunkitekniikan keskus, Viherkunnossapito, luonnonhoito. 2021
Valokuvat: ProAgria Etelä-Suomi, Auli Hirvonen; Ramboll Finland Oy Tuulikki Peltomäki ja Mervi Kokkila
Kannen kuva: Etuniemi, Ruostenopsasiipi / ProAgria Etelä-Suomi, Auli Hirvonen
Taitto: Ramboll Finland Oy / Aija Nuoramo

Sisältö

Espoon niittyjen ja avointen alueiden toimenpideohjelman käsitteitä: 4

Tiivistelmä 6

Johdanto 7
Työn tavoitteet ja sisältö 7
Toimenpideohjelman liittyminen muihin ohjelmiin 8
Työskentelymenetelmät 8

OSA I 10

1 Tarkastelualueen nykytilan analyysi 11
1.1 Maisema- ja kulttuuriympäristöarvot 11
1.1.1 Espoon maanviljelyn historiaa 13
1.2 Luontoarvot 13
1.3 Virkistysarvot 16
1.4 Siniverkosto ja olosuhteet 16
1.5 Analyysin yhteenveto 21

2 Niittyverkostosuunnitelma 22
2.1 Niittyverkostosuunnitelma 22

3 Avoimien viheralueiden kunnossapito 28
3.1 Kunnossapidon nykytila 28
3.2 Haastatteluiden yhteenveto – näkemyksiä kentältä 30
3.3 Viheralueiden kunnossapitoluokitus RAMS 2020 31
3.4 Luokitusmuutosten periaatteet 36
3.5 Kunnossapidon kehittäminen 37

OSA II 40

4 Niittyjen kohdekohtaiset toimenpiteet 41
4.1 Yhteenveto maastokohteista 41
4.2 Maastokohteiden kunnossapidon toimenpiteet ja aikataulutus 44
4.3 Niittyjen peruskunnostuksen tyyppiratkaisut 47
4.4 Maastokohteiden peruskunnostusten priorisointi ja aikataulutus 52

5 Toimenpiteiden toteuttaminen ja seuranta 54

6 Ohjelmakauden kustannusarvio ja rahoitusmahdollisuudet 56

7 Hallinnollinen käsittely 58

Lähteet: 59

Liite 1 Maisemapeltojen viljelysuunnitelmat 61

Espoon niittyjen ja avointen alueiden toimenpideohjelman käsitteitä:

Avoin viheralue: Kaupunki- ja taajamarakenteen sisällä tai reuna-alueilla olevia luonnostaan tai ihmistoiminnasta syntyneitä avoimia kasvullisia ympäristöjä, kuten niittyjä ja peltoja. Viheralueiden kunnossapitoluokituksessa avoimet viheralueet jaetaan arvoniittyihin, käyttöniittyihin, maisemaniittyihin, avoimiin alueisiin ja maisemapeltoihin.

Avoin alue: Alueita, joita ylläpidetään avoimina näkymien säilyttämiseksi tai esimerkiksi alueella olevan teknisen verkoston ylläpitämiseksi (sähkölinjat). Raportissa avoimiin alueisiin on sisällytetty myös mm. luonnonniityt, viljelykäytöstä poistuneet pellot sekä aukeat alat metsässä.

Ekologinen verkosto: Verkosto, joka palvelee monien eliöiden ja eliöryhmien liikkumista ja leviämistä.

Ekosysteemipalvelut: Aineelliset ja aineettomat hyödyt, joita ihminen saa ekosysteemien rakenteesta ja toiminnasta.

Kytkeytyneisyys: Eliölajien elinympäristöjen rakenteellinen ja toiminnallinen liittyminen toisiinsa. Rakenteellinen kytkeytyneisyys kuvaa pelkästään elinympäristöjen välistä etäisyyttä, mutta toiminnallinen kytkeytyneisyys ottaa huomioon myös eliölajien käyttäytymisen sekä kyvyn levitä tarkasteltavalla alueella.

Maisemapelto: Maisemapellot ovat muokattuja ja kylvettyjä maa-alueita, joilla kasvatetaan yksi- tai monimuotisia hyöty- ja maisemakasveja.

Meritulva-alue: Tulvavaarakartta kuvaa veden alle jäävät alueet ja vesisyvyyden sekä vallitsevan vedenkorkeuden tietyllä tulvan todennäköisyydellä. Tässä meritulva-alueella tarkoitetaan aluetta, joka jää tulvivan meriveden alle tilastollisesti kerran sadassa vuodessa.

Niitty: Heinää ja ruohoa kasvava puuton, tuorepohjainen maa-alue. Suomessa niityt ovat pääosin ihmisen raivaamia lukuun ottamatta merenranta- ja tunturiniittyjä.

Niittyjen tukialue: Avoimia tai puoliavoimia kasvullisia ympäristöjä, jotka eivät ole niittyjä tai peltoja, mutta joilla on merkitystä niittyjen lajiston elinympäristöinä sekä niittyelinympäristöjen kytkeytyneisyyden kannalta.

Niittyverkosto: Avointen elinympäristöjen muodostama kytkeytynyt kokonaisuus, johon kuuluvat niityt, niittyjen tukialueet sekä maisemapellot.

Niittyverkoston muu niittyalue: Niittyalue, joka ei arvoiltaan ja/tai kytkeytyneisyydeltään muodosta niittyverkostossa niittykeskittymää.

Niittyverkoston niittykeskittymä: Keskeinen ja kytkeytynyt niityistä ja maisemapelloista muodostunut aluekokonaisuus niittyverkostossa. Niittykeskittymän arvot muodostuvat kulttuuri-, virkistys- ja luontoarvojen yhdistelmänä.

Niittyverkoston kehitettävä yhteys: Niittykeskittymien välillä olevia pirstaleisia, kapeita/pienialaisia ja osin nurmena hoidettavia kasvullisia alueita, joita voidaan kehittää niittymäiseksi niittykeskittymien kytkeytyneisyyden, ja siten niittyverkoston, vahvistamiseksi.

Niittyverkoston jatkuvuuden kannalta kriittinen osa: Alue niittyverkostossa, jossa jokin erityinen piirre (esimerkiksi väylä) heikentää olennaisesti niittyalueiden liittymistä toisiinsa.

Niittyverkoston oleva yhteys: Niittykeskittymien välillä olevia niittymäisiä kasvullisia alueita, joiden avulla niittykeskittymien voidaan olettaa olevan kytkeytyneitä toisiinsa.

RKY-alue: Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö.

Ruderaatti: Elinympäristötyyppi, joita kehittyy joutomaille. Ruderaatti-elinympäristötyypin kasvillisuus muodostuu alueen elottomien ja elollisten ympäristötekijöiden perusteella.

Sini-viherverkosto: Strategisesti suunniteltu verkosto, johon kuuluu niin luonnollisia kuin ihmisen luomiakin viheralueita, pihojen kasvullisia osia, pienvesiä ja vesialueita ja muita fyysisiä luonnon elementtejä, ja joka on suunniteltu tuottamaan erilaisia ekosysteemipalveluja ja jota hoidetaan tässä tarkoituksessa.

Vesistötulva-alue: Tulvavaarakartta kuvaa veden alle jäävät alueet ja vesisyvyyden sekä vallitsevan vedenkorkeuden tietyllä tulvan todennäköisyydellä. Tässä vesistötulva-alueella tarkoitetaan aluetta, joka jää tulvivan vesistön alle tilastollisesti kerran sadassa vuodessa.

Käsitteiden lähteitä:

- Syke raportti 39/2013. Kaupunkiseutujen vihreän infrastruktuurin käsitteitä, Anttola (2017)
- Tieteen termipankki
- Syke /ympäristöhallinto,
- Museovirasto
- Espoon kaupunki

Tiivistelmä

Espoon niittyjen ja avointen alueiden toimenpideohjelmalla ohjataan tavoitteellisesti niittyjen ja avointen alueiden kunnossapitoa ja kehitystä. Niityt ja avoimet alueet ovat espoolaisen maiseman keskeinen osa ja kertovat pitkään jatkuneesta viljelykulttuurista. Ne tarjoavat asukkaille virkistysmahdollisuuksia ja turvaavat luonnon monimuotoisuutta kehittyvässä kaupungissa. Toimenpideohjelman tavoitteena on kehittää niittyjen kunnossapitoa, vahvistaa avointen alueiden verkostoa ja lisätä niittyjen määrää ja monimuotoisuutta. Ohjelmaa voidaan tarpeen mukaan täydentää kaupungin omilla suunnitelmilla tai työohjeilla. Espoon niittyverkostoa kehittämällä on mahdollista nostaa niityt entistä tärkeämmäksi osaksi asukkaiden elinympäristöä ja ekologista verkostoa.

Espoon niittyjen ja avointen alueiden toimenpideohjelmaa laadittaessa kerättiin tietoa niittyjen nykytilasta ja kunnossapidosta. Paikkatietotarkastelulla saatiin esille niittyjen ja avointen alueiden muodostama verkosto, jota täydennettiin asiantuntijatyöllä. Paikkatietopohjaiset analyysit laadittiin niittyjen kulttuuriympäristöjen, luonnon, virkistyksellisten ja virtavesiverkoston arvojen kautta. Lisäksi maastossa kartoitettiin neljäkymmentä erityyppistä niittykohdetta. Työtä täydennettiin niittyjen hoidosta ja suunnittelusta vastaavien tahojen haastatteluilla ja ohjausryhmän antamalla monipuolisella asiantuntijapanoksella.

Työn tuloksena on kattava tarkastelu Espoon niittyjen ja avointen alueiden nykytilasta. Yleispiirteinen niittyverkostosuunnitelma, kohdekohtaiset nykytilan kuvaukset ja kunnossapidon suositukset sekä toimenpiteet mittareineen tukevat sekä strategisen tason suunnittelua että konkreettista toteutusta.

Työ tukee päätöksentekoa niityiksi kunnostettavien tai metsitettävien kohteiden valinnassa. Niittyjen määrän lisäämiseksi ja lajiston olosuhteiden turvaamiseksi umpeen kasvavien, vanhojen niittyjen ennallistaminen on kustannustehokkaampaa kuin kokonaan uuden niityn perustaminen. Peruskunnostusta vaativat kohteet tunnistettiin maastokartoituksilla ja asiantuntijatyönä. Kunnostettaville niittykohteille esitettiin kunnostuksen pohjaksi tyyppiratkaisuja, joita voidaan hyödyntää jatkosuunnittelussa ja resurssoinnissa. Maisemapelloiksi soveltuville kohteille laadittiin viljelysuunnitelma. Laidunnukseen soveltuvat kohteet kartoitettiin maastossa ja ne on esitetty kohdekuvauksissa. Niissä kohteissa, missä niityn kunnostaminen ja kunnossapito on alueen sijainnin, koon tai saavutettavuuden takia hankalaa, on metsittäminen tai luontainen taimettuminen järkevä vaihtoehto sekä kustannuksiltaan että ilmastovaikutuksiltaan.

Kokonaisvaltaisen niittyverkostotarkastelun avulla toimenpiteitä voidaan kohdentaa sinne, missä niillä on enemmän vaikuttavuutta. Esimerkiksi vähällä käytöllä olevien nurmialueiden muuttaminen niityiksi on perusteltua siellä, missä ne tukevat nykyisten niittykohteiden välisiä yhteyksiä. Yleispiirteisen niittyverkostosuunnitelman tavoitteena on havainnollistaa Espoon niittyinä hoidettavista alueista muodostuvaa kokonaisuutta sekä helpottaa niittyjen hoidon alueellisen rakenteen tunnistamista ja niittyjen hoidon painopisteiden valintaa. Niittyverkostosuunnitelmalla välitetään tietoa Espoon avointen alueiden kokonaisuudesta maankäytön ja viheralueiden suunnittelun käyttöön. Selkeä kunnossapitovastuu ja toimiva yhteistyö kaupungin eri yksiköiden välillä tukee niittyverkoston pitkäjänteistä kehittämistä ja kustannustehokasta hoitoa.

Niittyjen ja avointen alueiden tavoitteiden edistämiseksi koottiin toimenpiteitä ja mittareita, joilla toimenpideohjelman toteutumista voidaan seurata. Toimenpideohjelman seurannasta vastaa kaupungin sisäinen niittytyöryhmä. Viestintä on tärkeää, jotta niittyalueiden moninaiset arvot, käyttömahdollisuudet ja kunnossapitotavat ymmärretään.

Työn pääkonsulttina toimi Ramboll Finland Oy ja alikonsulttina ProAgria Etelä-Suomen MKN maisemapalvelut.

Johdanto

Työn tavoitteet ja sisältö

Niityt ja avoimet alueet ovat keskeinen osa espoolaista maisemaa. Metsävyöhykkeet vuorottelevat satoja vuosia viljeltyjen peltoaukeiden kanssa. Maankäytön muuttuessa avoimet alueet ovat jääneet rakentamisen alle tai maanviljelyn vähentyessä alkaneet kasvaa umpeen. Viime vuosina on havahduttu avointen alueiden ja niittyjen merkitykseen luonnon monimuotoisuudelle.

Lähiluonnon merkityksen kasvaessa niittyjen käyttöä virkistykseen voidaan lisätä ja vahvistaa. Niittyverkostoa kehittämällä on mahdollista nostaa niityt entistä tärkeämmäksi osaksi asukkaiden elinympäristöä. Espoon niittyjen ja avointen alueiden toimenpideohjelman tavoitteena on kehittää kymmenen vuoden aikajaksolla niittyjen kunnossapitoa, vahvistaa avointen alueiden verkostoa ja lisätä niittyjen määrää ja monipuolisuutta. Toimenpideohjelma tuottaa konkreettista tietoa toteutukseen asti, huomioiden niittyjen ja avointen alueiden ominaispiirteet ja lähtökohdat.

Toimenpideohjelmaa käytetään kaupungin eri yksiköiden vuoropuheluun ja niittyjen hoidon prosessin kehittämiseen. Sitä hyödynnetään maankäytön suunnittelussa kaavoituksen tukena ja viheralueiden suunnittelussa. Toimenpideohjelma kuvaa kaupungin omistamien niittyjen ja avointen alueiden hoidon tavoitteet ja työnjaon. Työn puitteissa on inventoitu keskeisiä kohteita maastossa. Eri tietokannoissa olevia tietoja päivitettiin ja yhdistettiin yhteen aineistoon.

Toimenpideohjelman tarkastelualueena on koko Espoo lukuun ottamatta saaristoa. Toimenpiteet kohdistetaan Espoon kaupungin omistamille alueille.

Tilaajan projektipäällikkönä toimi metsänhoitaja Tiina Peippo. Tilaajan työryhmään kuuluivat:

Aia Katrin	Ympäristökeskus
Haapanen Tuomas	KAKE, Luonnonhoito
Meronen Niina	KAKE, suunnittelu
Myyry Merja	KAKE, Viherkunnossapito
Peippo Tiina	Projektipäällikkö, KAKE, Luonnonhoito
Rocha Kristina	KAKE, suunnittelu
Tschokkinen Helena	KAKE, Infrapalvelut, urakanvalvonta

Tilaajan ohjausryhmään kuuluivat työryhmän lisäksi:

Asanti Jenny	Kaupunkisuunnittelukeskus, maisema-arkkitehti
Finer Paula	KAKE, Viherkunnossapito
Ihalainen Leena	KAKE, Suunnittelu
Laine Samppa	KAKE, Viherkunnossapito
Mannermaa Anne	KAKE, Viherkunnossapito
Tia Lähteenmäki	Ympäristökeskus
Turkki Eeva	KAKE, Viherkunnossapito
Tuura Kati	KAKE, luonnonhoito

Työn pääkonsulttina toimi Ramboll Finland Oy ja alikonsulttina ProAgria Etelä-Suomi. ProAgria on vastannut maastotöistä, kunnossapitoluokituksesta, kunnossapidon kokonaisuudesta, peruskunnostuksen tyyppiratkaisusta ja maisemapeltojen viljelysuunnitelmista.

Rambollin työryhmän projektipäällikkönä toimi maisema-arkkitehti Elina Kalliala ja projektikoordinaattorina maisema-arkkitehti Tuulikki Peltomäki. Työryhmään kuuluivat lisäksi metsänhoitaja ja paikkatietoasiantuntija Mervi Kokkila, metsänhoitaja Sini Miettinen, paikkatietoasiantuntija Elina Puhjo ja maisema-arkkitehti Hanna Keskinen.

ProAgrian työryhmään kuuluivat suunnitteluhortonomit (AMK) Riikka Söyrinki ja Auli Hirvonen sekä maastoinventoinneissa apuna ollut suunnitteluhortonomi (AMK), FM Katariina Koski.

Toimenpideohjelman liittyminen muihin ohjelmiin

Espoon viheralueohjelma koostuu itsenäisistä, eri osa-alueiden osaohjelmista, joita ovat esimerkiksi leikkipaikka-, koira-aitaus-, lähiliikuntapaikka-, skeittipaikka- ja kaupunkiviljelyselvitys sekä metsien ja niittyjen hoidon toimintamalli. Viheralueohjelman osien tarkoitus on selvittää nykytilaa ja kehittymistarvetta, ja näiden tietojen pohjalta voidaan ohjelmoida kohteiden suunnittelua ja rakentamista. Niittyjen ja maisemapeltojen tavoitteellista suunnittelun ja kunnossapidon kehittämisen ohjaamista varten on laadittu niittyjen ja avointen alueiden toimenpideohjelma. Toimenpideohjelma antaa ohjeita niittyjen suunnittelun, rakentamisen ja kunnossapidon ohjelmoinnille ja priorisoinnille.

Niittyjen hoitoa on linjattu yleisellä tasolla Espoon metsien ja niittyjen hoidon toimintamallissa. Luonnon- ja maisemanhoitosuunnitelmissa on kuvattu niittykohtaisesti yksittäisten niittyjen nykytilaa ja kunnossapidon periaatteita ja tavoitteita. Prosessiin kuuluu myös vuorovaikutus asukkaiden kanssa. Niittyjen ja avointen alueiden toimenpideohjelma kokoaa yhteen tiedon yksittäisistä niittykohteista ja siinä kuvataan niittyverkoston tavoitetilaa. Työn osana on päivitetty maastoinventoinneilla useiden niittyjen hoidon tavoitteita ja tarkistettu niiden aluerajauksia. Toimenpideohjelmassa on myös esitetty alustavia kustannusarvioita kehitettävien niittykohteiden kunnossapidosta sekä peruskunnostuskohteista.

Työskentelymenetelmät

Paikkatietoanalyysit

Espoon niittyinä hoidettavien alueiden nykytilaa tarkasteltiin paikkatietojen avulla. Nykytilan tarkastelussa tunnistettiin niittyjen lisäksi niittyinä hoidettavien alueiden tukialueita eli sellaisia viheralueita, jotka voivat välillisesti tukea varsinaisia niittyjä. Lisäksi tunnistettiin alueita, joita voisi olla mahdollista kehittää niittymäisiksi, kuten nykyisin nurmena hoidettavia alueita sekä matalakasvuisia entisiä peltoalueita. Niittyinä hoidettavien alueiden kytkeytyneisyyttä toisiinsa tarkasteltiin paikkatietopohjaisesti määrittämällä niittyalueet, jotka olivat alle 200 m:n etäisyydellä toisistaan.

Niittyinä hoidettavien alueiden erilaisia arvoja analysoitiin paikkatietopohjaisesti käytettävissä olleiden paikkatietoaineistojen avulla. Tarkasteltavina teemoina olivat niittyjen luonto-, kulttuuri- ja virkistysarvot, niittyjen olosuhteet sekä niittyalueiden sijoittuminen suhteessa siniverkostoon eli mm. vesiuomiin, järviin ja Itämereen.

Tarkasteluissa käytetyt paikkatietoaineistot on esitetty taulukossa 1 seuraavalla sivulla.

Maastokäynnit

Toimenpideohjelman laatimisen alussa maastotarkasteluun valittiin 50 niittykohdetta eri puolilta kaupunkia. Tavoitteena oli ottaa tarkempaan tarkasteluun mahdollisimman erityyppisiä kohteita, mukana oli myös haastavia ja umpeenkasvaneita alueita.

Maastotarkastelussa tavoitteena oli määrittää kohteen kunnossapitoluokka, tarkistaa aluerajaukset sekä tunnistaa kunkin kohteen arvokkaat ominaispiirteet ja määrittää tämän pohjalta kunnossapidon toimenpiteet. Lisäksi arvioitiin mahdollinen peruskunnostuksen tarve. Maastokäynnit toteutettiin kesä-syyskuun välisenä aikana 2020. Kuhunkin kohteeseen tehtiin yksi maastokäynti. Yhteenveto maastokäyntien tuloksista löytyy kohdasta 5.1.

Taulukko 1. Paikkatietoaineistot, joita on käytetty tarkasteluissa.

Aineiston nimi	Aineistolähde	Tarkastelu
Natura 2000 -kohteet	Suomen ympäristökeskus	luontotarkastelu
Luonnonsuojelualueet: valtion omistamat	Suomen ympäristökeskus	luontotarkastelu
Luonnonsuojelualueet: yksityisten mailla	Suomen ympäristökeskus	luontotarkastelu
Valtakunnallisesti arvokas luontokohde	Espoon kaupunki	luontotarkastelu
Maakunnallisesti arvokas luontokohde	Espoon kaupunki	luontotarkastelu
Paikallisesti arvokas luontokohde	Espoon kaupunki	luontotarkastelu
Suojellut luontokohteet, erityisesti suojeltavat lajit	Espoon kaupunki	luontotarkastelu
Arvokkaat virtavedet	Espoon kaupunki	luontotarkastelu
Muut säilyttämisen arvoiset luontokohteet	Espoon kaupunki	luontotarkastelu
Maakunnallisesti tärkeät ekologiset yhteydet ja alueet	Espoon kaupunki	luontotarkastelu
Paikallisesti tärkeät ekologiset yhteydet	Espoon kaupunki	luontotarkastelu
Maanpeiteaineisto	HSY	luontotarkastelu
Peruskartat 1960-luku	Maanmittauslaitos	luontotarkastelu
Kuninkaan kartasto, pellot ja niityt	Uudenmaan liitto	kulttuuritarkastelu
Maankäyttö 1870–1871, pellot ja niityt	Espoon kaupunki	kulttuuritarkastelu
1560-luvun kylät	Uudenmaan liitto	kulttuuritarkastelu
Espoon kartanot	Espoon kaupunki	kulttuuritarkastelu
Muinaisjäännökset, pisteet ja alueet	Museovirasto	kulttuuritarkastelu
Maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt	Uudenmaan liitto	kulttuuritarkastelu
RKY-alue- ja viivakohteet	Museovirasto	kulttuuritarkastelu
Lipas-liikuntapaikka-aineistot (uimapaikat, retkeilypaikat, ulkoliikuntapaikat, reitit ja frisbeegolfradat)	Jyväskylän yliopisto	virkistystarkastelu
Maastomalli (2m x 2m)	Maanmittauslaitos	olosuhteet
Maaperäaineisto (1:20 000)	GTK	olosuhteet
Valuma-alueet, joet, järvet, jokialueet	Suomen ympäristökeskus	siniverkosto
Vesistö- ja meritulva-alueet	Suomen ympäristökeskus	siniverkosto
Pohjavesi: pohjavesialueen rajat ja varsinaisen muodostumisalueen rajat	Suomen ympäristökeskus	siniverkosto

Haastattelut

Toimenpideohjelman laatimisen aikana haastateltiin edustajia 11:sta eri asiantuntijaryhmästä, jotka toimivat eri tehtävissä liittyen Espoon niittyihin ja avoimiin alueisiin:

- Kaavoitus
- Suunnittelu
- Vieraslajikoordinaattori
- Piirien työjohtajat
- Urakoitsijat
- Urakka-alueiden hoitajat
- Maisemapeltojen viljelijät
- Katukunnossapito
- Lammas- ja hevoslaidunten pitäjät
- Luonnonhoidon niityistä vastannut työnjohtaja, eläkkeellä
- Luonnonhoidon niityistä vastaava työnjohtaja

Haastatteluiden tavoitteena oli kartoittaa eri osapuolten nykyiset niittyihin liittyvät toimintatavat ja tavoitteet sekä selvittää mahdollisia haasteita ja kehitystarpeita. Haastattelut tehtiin ryhmähaastatteluina etävideoyhteydellä. Tulokset haastatteluista kerrotaan lyhyesti kohdassa 4.1.

OSA I

1 Tarkastelualueen nykytilan analyysi

1.1 Maisema- ja kulttuuriympäristöarvot

Perinneympäristöt ja varhaiset viljelykulttuurin merkit ovat arvokkaita ympäristön aikakerrostumia. Ne luovat siltoja alueen paikallishistoriaan ja vahvistavat alueen yhteisöllisyyttä. Viljely-ympäristöjen – peltojen, niittyjen ja laidunmaiden – vuodenkierto puolestaan kertoo ajan kulumisesta ja herättää monella muistoja maanviljelyyn liittyvistä töistä. Lisäksi viljely-ympäristöt kertovat ihmisille havainnollisesti luonnon tuottamista hyödyistä. Maaseutumaisema ja niittyjen avarat maisemat ja tilantuntu elvyttävät – ne luovat sekä konkreettisesti että symbolisesti laajemman näköalan omaan elämänpiiriin.

Niittyihin liittyy Espoossa runsaasti kulttuuriarvoja alueen pitkän kehityshistorian ansiosta. Osa näistä kulttuuriarvoista ei kuitenkaan välttämättä hahmotu esimerkiksi niittyalueiden virkistyskäyttäjille, kun maisema on muuttunut vaiheittain rakennetummaksi. Osa kulttuurihistoriallisista arvoista kuten esimerkiksi viljelyjatkumon tai vanhan kyläasutuksen jäljet ovat vaikeasti havaittavissa.

Aineistotarkastelun perusteella nykyisin niittyinä hoidettavista alueista suuri osa sijoittuu jo 1700-luvun kuninkaan kartastossa erottuville niitty- ja peltoalueille. Tätä varhaisemman 1560-luvun kyläasutuksen suhteen tarkasteltaessa, nykyisiä niittyjä on kylien laskennallisilla vaikutusalueilla monin paikoin Etelä- ja Keski-Espoossa sekä paikoin pohjoisemmassa. Esimerkkejä ovat mm. Finnoon alue, Mankkaa, Latokaski, Nuijala, Leppävaara, Laajalahti sekä Lahnus. Keskiosassa erottuvat arvokkaat Bodominjärven ympäristö, Espoonkartanon kulttuurimaisema sekä Espoonjokilaakson laaja lounaasta koilliseen suuntautuva viljely-ympäristöjen elävöittämä maisema-alue.

Kulttuuriarvojen näkökulmasta Espoon niittyverkostossa voidaan tunnistaa:

- **Etelä-Espoon tiiviin kaupunkirakenteen lomaan sijoittuvat laaksopainanteiden ja vesireittien varren niityt,** joilla viljelykulttuuriin ja asutushistoriaan liittyvät kulttuuriarvot eivät kaikilta osin ole ympäristössä hahmotettavissa. Esimerkkejä tällaisista niittykokonaisuuksista ovat Finnoon, Latokasken, Espoonlahden, Mankkaan, Nuijalan ja Leppävaaran sekä Suvisaariston Svinön niittyinä hoidettavat alueet. Merkittäviä perinneympäristöjä Espoon eteläosissa ovat Laajalahden niittyalueet.

- **Espoon keskiosan murroslaakson monikerroksisen kulttuuriympäristön niityt.** Viljelykulttuurin merkit ja pitkä asutushistoria näkyvät yhä ympäristössä ja tukevat niittyjen kulttuuriarvoja. Alueella on tunnistettu runsaasti viljely- ja asutushistoriaan liittyviä arvoja. Espoonjokilaakson maisema-alue on määritelty maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi ja alueella sijaitsee lukuisia valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä. Espoonkartanon runsas ja pitkästä ajallisesta jatkumosta kertova kulttuurimaisema puolestaan ilmentää Suuren rantatien vanhoja kartanoympäristöjä.

- **Espoon pohjoisosan kylä- ja viljely-ympäristöihin liittyvät niityt ja perinneympäristöt.** Tällaisia ovat esimerkiksi Bodomjärven ympäristön laajoihin ja pitkään viljeltyihin peltoihin liittyvät niityt ja perinneympäristöt ja Nuuksion erämaakyläasutuksen perinneympäristöt.

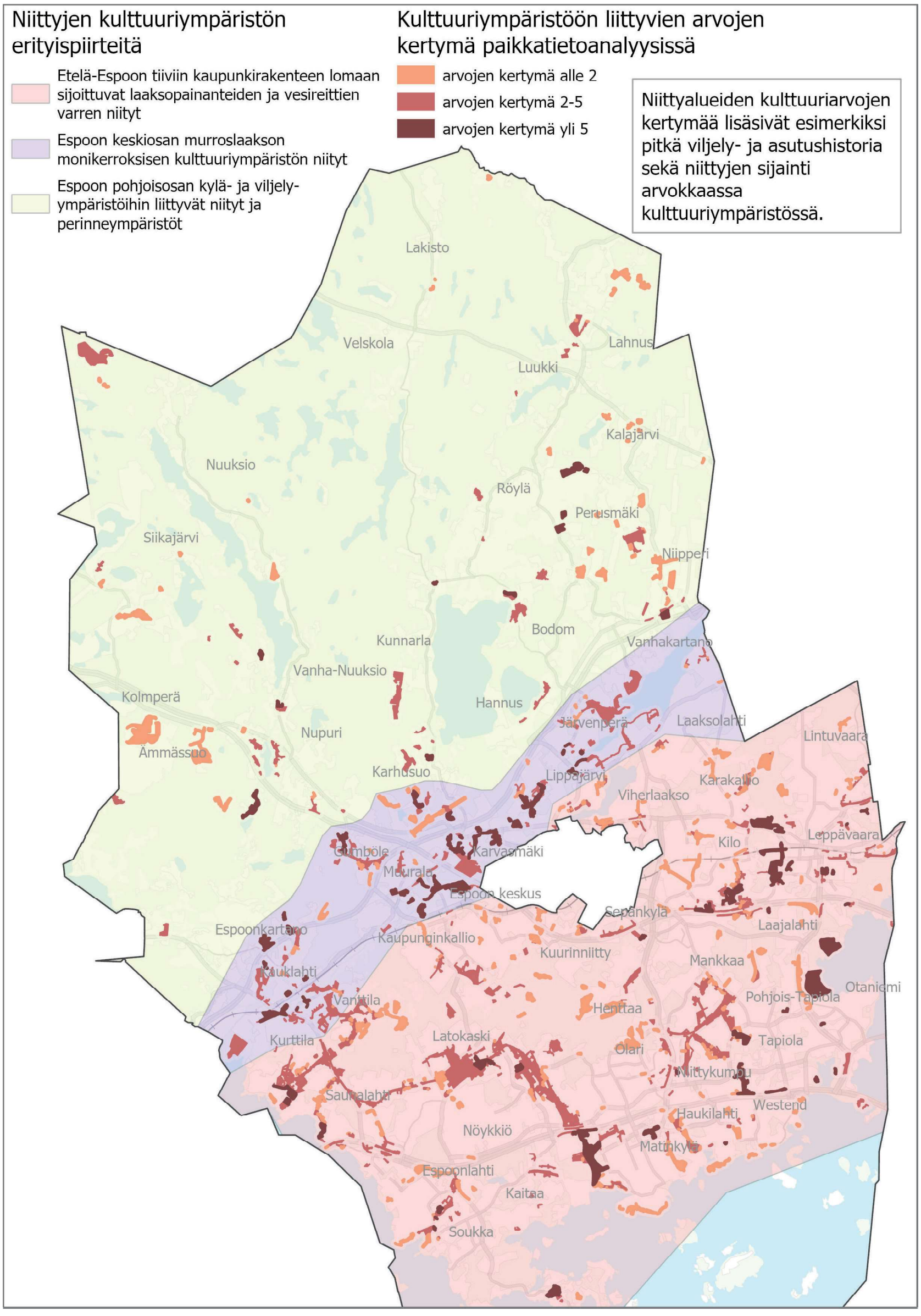

Kuva 1. Kooste niittyjen kulttuuriympäristöarvoista.

1.1.1 Espoon maanviljelyn historiaa

Varhaisia merkkejä viljelystä Espoossa on esimerkiksi Espoon Teirmossenin alueen tutkimuksissa löydetty ajalta 100 eKr *(Vuorela ja Kankainen, 1998)*, mutta varsinaisesti maanviljely on käynnistynyt myöhemmin merenlahtien viljavilla savikoilla kiinteän asutuksen myötä 1100–1200-luvuilla *(Lampinen ja Annala, 2014)*. Asutushistoriaan ja viljelymaisemaan ovat heijastuneet mm. ilmasto-olojen vaihtelu, viljelymenetelmien kehitys, sodat sekä maanomistussuhteiden muutokset *(Riionheimo, 2011)*.

Viljelymenetelmistä kaskeaminen oli Espoossa viljelymuotona käytössä vuosisatoja, ja niittymäiset kaskiahot syntyivät, kun kaski jätettiin maaperän köyhdyttyä pois viljelystä. Karjan talvirehua kerättiin kaskiahojen ohella keskiajalla erilaisilta niittymäisiltä paikoilta mm. puronvarsilta ja luhtaniityiltä. *(Lampinen ja Annala, 2014)*

Viljelymaisema muodostui 1600-luvun kyläasutuksessa kylän talojen muodostaman kylätontin ja niiden ulkopuolella sijaitsevien peltojen, niittyjen ja laidunten kokonaisuudesta. Kylän läheisyydessä olivat parhaimmat viljeltävät pellot ja kauempana heikommin lannoitetut ulkopellot. Niityt sijoittuivat alueille, jotka olivat suotuisimpia heinänkasvulle.

Niittyala lisääntyi 1700-luvulla peltoviljelyn myötä, kun pelloille tarvittiin maanparannusaineeksi lantaa, ja karjan määrää ja karjanrehua varten tarvittavaa niittyjen määrää lisättiin. Espoon niittyjen määrä oli suurimmillaan 1800-luvun lopulla, jolloin niittyjä oli n. 4000 ha. 1800-luvun loppupuolella maanviljelyä kuitenkin uudistettiin ja sen myötä niittyjen määrä väheni nopeasti. V. 1910 niittyjä oli jäljellä enää n. 520 ha. Tällöin hakamaiden ja metsälaidunten määrä ei kuitenkaan vielä vähentynyt yhtä voimakkaasti. *(Lampinen ja Annala, 2014)*

1930–1950-luvuilla niittyjen väheneminen Uudenmaan maakunnassa hidastui, mutta peltoja raivattiin lisää *(Lampinen ja Annala, 2014)*. Nykyisin Espoossa on peltolohkorekisterin (v. 2018 tiedot) mukaan n. 2000 ha käytössä olevaa maatalousmaata *(Biomassa-atlas, 2018)*.

1.2 Luontoarvot

Niitty-ympäristöt ylläpitävät monipuolista, avoimia ympäristöjä suosivaa ja uhanalaistuvaa eliölajistoa. Olosuhteiltaan erilaiset niitty-ympäristöt lisäävät osaltaan luontotyyppien alueellista vaihtelevuutta ja monipuolisuutta sekä tuottavat ja ovat osa monia ihmiselle tärkeitä ekosysteemipalveluita.

Niityt ja luontaisesti avoimet luontoalueet ovat osa sini-viherverkostoa ja siinä vaikuttavia luonnonprosesseja, kuten valuma-alueen vedenkiertoa.

Espoon ympäristökeskus on aiemmin tuottanut niittyjen arvorasterin osana laajempaa ekologisten verkostojen nykytilaselvitystä. Arvorasteria on hyödynnetty tässä työssä niittyjen luontoarvojen vertailuaineistona. Vertailun perusteella ympäristökeskuksen tunnistamat arvokkaat avoimet alueet ja niityt on tunnistettu myös nyt tehdyssä analyysissä arvokkaiksi varsin hyvin. Tältä osin on toki otettava huomioon, että tarkasteluissa on ollut eroja siinä, miten niittyjen luontoarvoja on tunnistettu ja millaisia arvoja painotettu. Nyt tehdyssä tarkastelussa niittyjen arvoa nostivat erityisesti luonnonsuojelualueiden sekä ekologisten verkostojen läheisyys – mutta toki myös mm. perinneympäristöt sekä vesialueiden läheisyys.

Luonnon näkökulmasta Espoon niittyverkostossa voidaan tunnistaa:

- **Espoon eteläosan merenrantojen ja rakennettujen alueiden lähiniityt**, joista eteläisimmät sijaitsevat merenrannalla ja kulkevat paikoin nauhamaisina sisämaahan. Tällaisia niittyjä ovat esimerkiksi Finnoon alueelta luoteeseen keskuspuistoon ulottuvat niityt Finnobäckenin varrella, Espoonlahden niittykokonaisuus, Laajalahden arvokkaat perinneympäristöt sekä Saunalahden ja sen lähialueen niittyjen ketju. Nauhamaisia niittyketjuja on myös Mankkaalla Mankkaanpuron ja Gräsanojan varrella.

- **Espoon keskiosan murroslaakson vesi- ja viljely-ympäristöihin liittyvät niityt.** Tällaisia ovat esimerkiksi Kauklahden ja Espoonkartanon Mankinojan ja Gumbölenjoen lähialueiden niityt sekä Karvasmäen Glimsinjoen ja Glomsinjoen sekä Espoonjoen niityt, Träskändan seudun Glimsinjokeen liittyvät niityt ja Järvenperän Pitkäjärven lähialueella olevat niityt sekä Leppävaaran Monikonpuron lähialueen niityt.
- **Espoon pohjoisosan vesiin ja erilaisiin viljely-ympäristöihin liittyvät niityt.** Esimerkkejä näistä niityistä ovat Bodomin/Smedsin sekä Oittaan niityt, Ryssänniitynpuron lähialueen niityt, Nuuksion seudun niityt Solvikin ja Kattilan alueilla, Snettansin ja Luukinpuron lähialueen niityt, Röylän seudun niityt sekä Espoon koilliskulman niityt.

Kuva 2. Vesistöjen varsien niityt ovat reheviä.

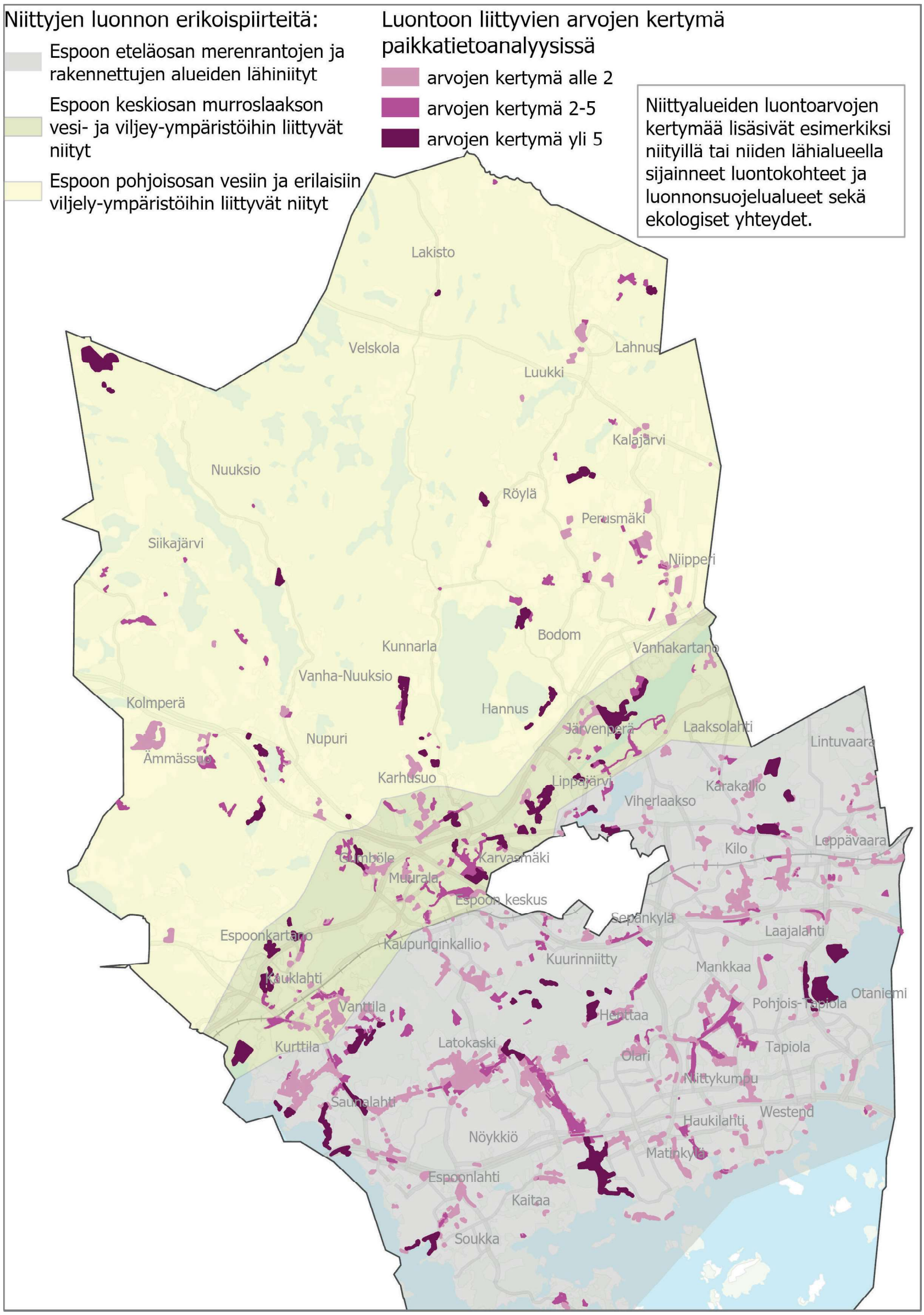

Kuva 3. Kooste niittyjen luontoarvoista

1.3 Virkistysarvot

Niityt tarjoavat monipuolisia virkistyskäytön mahdollisuuksia. Avoimet näkymät ja tilantuntu ovat niittymäisten virkistysympäristöjen erityisarvoja. Niityt tarjoavat paikkoja oleskeluun, pelailuun ja leikkeihin ja tuovat mielenkiintoa ja vaihtelua ulkoilureittien varrelle. Niittymäiset ympäristöt voivat myös kertoa alueen kulttuurihistoriasta sekä tarjota mahdollisuuden luonnon tarkkailuun ja kukkien keräilyyn. Niittyjen nurmikoihin verrattuna monipuolisempi ja pidempi kasvillisuus saattaa aiheuttaa joillekin virkistyskäyttäjille myös pelkoa esimerkiksi punkkien tai käärmeiden takia.

Niittyjen piirteistä pinta-ala ja muoto sekä reittien sijoittuminen niitylle vaikuttavat tilan kokemiseen ja näkymiin. Niitty-ympäristön monipuolisuus, kuten lajisto ja erilaisten niittytyyppien määrä sekä meluttomuus, roskattomuus ja kulumattomuus heijastuvat puolestaan luonnon kokemiseen ja luonnonrauhaan. Niityn käyttöpaine sekä hoitotapa vaikuttavat sekä käyttömahdollisuuksiin ja -tarpeisiin että niityn kulumiseen ja roskaantumiseen. Niittyjen kulttuuriarvot puolestaan heijastuvat ajan ja kulttuuristen kerrostumien kokemiseen ja paikantuntuun.

Virkistysarvojen näkökulmasta Espoon niittyverkostossa voidaan tunnistaa:

- **Moniarvoiset toiminnalliset niittykeskittymät,** kuten urheilupuistojen lähialueiden niityt. Tällaisia toiminnallisia keskittymiä ovat mm. Espoonlahden, Tapiolan, Leppävaaran, Keski-Espoon sekä Laaksolahden urheilupuistot sekä Etelä-Leppävaaran, Espoon keskuksen ja Oittaan alueet.

- **Luonto- ja kulttuuriarvoihin painottuvat niittyjen virkistysympäristöt,** joilla korostuvat virkistysreitit. Esimerkiksi Finnoon ja Latokasken väliset niityt ovat sekä luonto- että kulttuuriarvoiltaan merkittäviä. Reittiverkosto mahdollistaa näillä alueilla pääosin kulkemisen niittyjen muodostaman verkoston kautta. Samoin Mankkaalla ja Laajalahdessa, Nuijalassa sekä paikoin Espoon keskuksen ja Träskändan välillä on virkistysreittien varrella niityistä muodostuvaa mosaiikkia.

1.4 Siniverkosto ja olosuhteet

Erityisesti Espoon eteläosissa, mutta myös Keski- ja Pohjois-Espoossa vesiuomien verkosto kytkee niittyalueita siniviherverkostoksi. Alavien niittyalueiden kasvupaikat ovat tarkastelun perusteella pääosin kosteita tai tuoreita, ja niihin liittyy monin paikoin topografian perusteella luonnollisia vettä kerääviä painanteita. Eteläosan niityistä Laajalahden, Haukilahden ja Finnoon sekä länsiosien alavat merenrantaniityt ovat meritulva-aluetta ja Pitkäjärven ranta-alueiden niityt vesistötulva-aluetta. Kaupunki myös rakentaa uusia hulevesien viivytysaltaita niittyalueilla ja niittypintaisina, kuten myös jokiin liittyviä tulvatasanteita. Niittyjen kytkeytyneisyys vesiverkoston avulla monipuolistaa niittyihin liittyviä ekologisia yhteyksiä. Toisaalta virtavesien välityksellä leviää myös vieraslajeja, joten virtavesien varrella sijaitsevien niittyjen vieraslajien torjuntaan on syytä kiinnittää erityistä huomiota. (Kuva 5)

Espoon virtavesikartoituksessa *(Eronen ym. 2020)* on tarkasteltu Soukanojan, Finnobäckenin, Lambrobäckenin ja Monikonpuron purouomien laatua ja luonnontilaa. Näiden purouomien varsilla sijaitsevia niittyinä hoidettavia alueita on koottu taulukkoon 2. Tavoitteena on ollut tunnistaa erityyppisten puroympäristöjen niittyjä ja helpottaa virtavesien varsilla sijaitsevien niittyjen erityispiirteiden huomioon ottamista alueiden hoidossa. Vastaavasti on tunnistettu myös virtavesien varsilla sijaitsevia niittyalueita, joilla kasvaa vieraslajeja. Näitä kohteita on esitelty taulukossa 3.

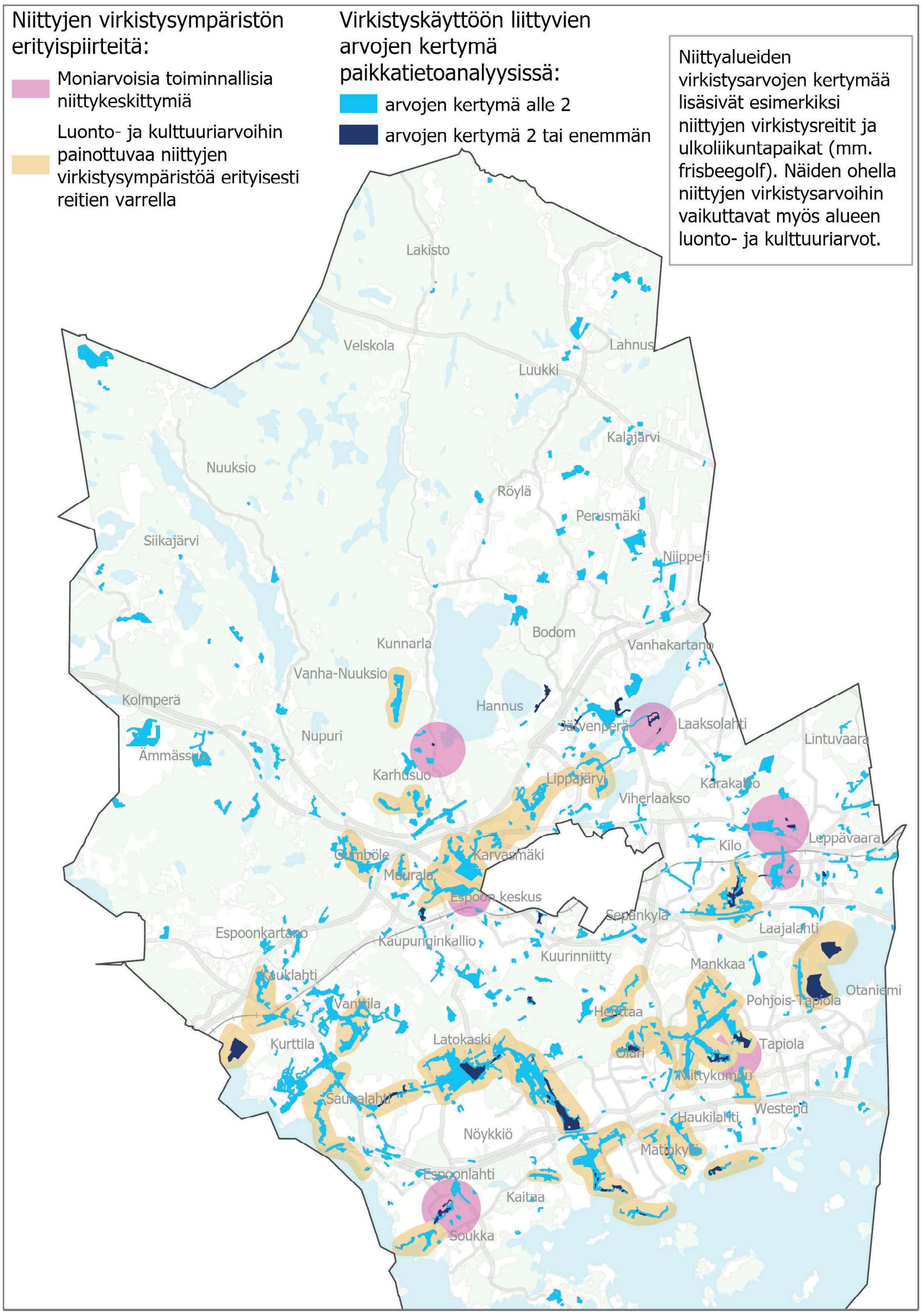

Kuva 4. Kooste niittyjen virkistysarvoista

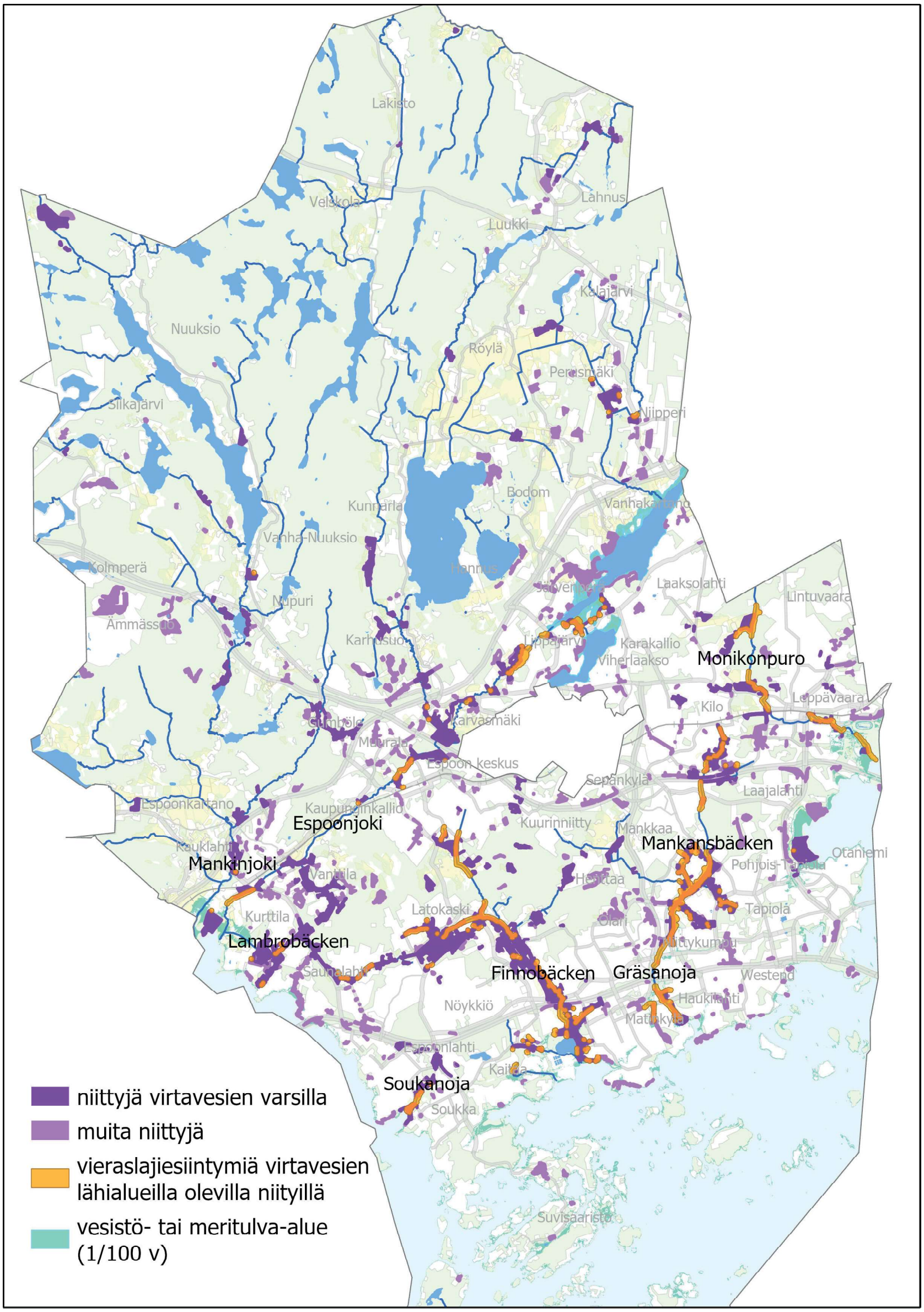

Kuva 5. Niityt suhteessa virtavesiin

Taulukko 2. Niittyjä Espoon virtavesiselvityksessä (2020) kartoitettujen purouomien lähialueilla, purotyypeittäin.

	Luonnontilaisen kaltainen puro	Luonnonympäristön kaupunkipuro	Rakennetun ympäristön kaupunkipuro	Voimakkaasti muokattu kaupunkipuro
Soukanoja				
Soukanojan pääuoman alaosa		x		
Sammalvuorenoja				x
pääuoma			x	
Finnobäcken				
Djupsundsbäcken		x		
Tiistilänoja		x		
pääuoma, alaosa		x		
Eestinmalminoja			x	
Trångsund				x
Puolarinpuro, alaosa		x		
Puolarinpuro, yläosa	x			
Keelkorvenoja		x		
pääuoma, keskiosa	x			
Kukkumäenoja			x	
Nöykkiönlaaksonoja			x	
Svartbäcken		x		
pääuoma, yläosa			x	
Lugnetsufallet			x	
Hösmärinoja		x		
Kuurinmäenoja		x		
Skvatterbäcken, alaosa		x		
Skvatterbäcken, keskiosa			x	
Lambrobäcken				
pääuoma, keskiosa			x	
Mossabackanoja			x	
Hepmortinoja			x	
Harmaaniitynoja			x	
pääuoma, yläosa			x	
Nauriskaskenoja			x	
Monikonpuro				
Vermonoja		x		
Kilonkartanonoja			x	
Veräjäpellonoja			x	
Leppäsillanoja			x	
Våtkallbäcken			x	
Oxkärrinoja				x
Multaoja			x	
Alihaanoja			x	
Gubbmosseninoja			x	
Kirkkalanoja, keskiosa				x

Taulukko 3. Vieraslajeja niityillä Espoon virtavesiselvityksessä (2020) kartoitettujen purouomien lähialueilla, purotyypeittäin

	Luonnontilaisen kaltainen puro	Luonnonympäristön kaupunkipuro	Rakennetun ympäristön kaupunkipuro	Voimakkaasti muokattu kaupunkipuro
Soukanoja				
Soukanojan pääuoman alaosa		x		
Finnobäcken				
Djupsundsbäcken		x		
Tiistilänoja		x		
pääuoma, alaosa		x		
Eestinmalminoja			x	
pääuoma, keskiosa	x			
Kukkumäenoja			x	
Nöykkiönlaaksonoja			x	
pääuoma, yläosa			x	
Hösmärinoja		x		
Skobisanoja			x	
Lambrobäcken				
pääuoman, keskiosa			x	
pääuoma, yläosa			x	
Monikonpuro				
Vermonoja		x		
Kilonoja			x	
Multaoja			x	

Vieraslajeja muiden virtavesien varrella sijaitsevilla niityillä:

- **Gräsanoja:** Haukilahdessa, Gräsan kartanopuistossa, Tonttumaassa, Lukupuron alueella; Mankkaanpuron varressa Seiliniityllä, Vehkaniityllä, Sinimäessä ja Nuijalassa.
- **Espoonjoki:** Espoonjoen alaosassa, Espoon keskuksen lähialueella; Glomsån varrella Lommilassa; Glimsinjoen varrella Bembölessä, Karvasmäessä; Kvarnbyån varressa Myllykylässä ja Träskändassa; Pitkäjärven rannalla Kolkekannaksella ja Lähderannassa.
- **Mankinjoki:** Liivinmaanpuistossa.

1.5 Analyysin yhteenveto

Espoon niittyverkostosta on tunnistettavissa analyysin perustella moniarvoisia kokonaisuuksia, joiden ominaispiirteisiin vaikuttaa kaupunkirakenteen tiiviys, maisemakuva ja -rakenne sekä virkistyskäyttö.

Eteläosassa tällaisia ovat Espoonlahden, Finnoo–Latokasken, Tapiolan, Laajalahden sekä Leppävaaran niittyarvokeskittymät. Finnoosta luoteeseen suuntautuva niittyketju liittyy keskuspuistoon ja länteen mentäessä verkostoa kehittämällä tämä niittykokonaisuus voidaan liittää Saunalahden, Kauklahden ja edelleen Keski-Espoon murroslaakson ja Espoonkartanon niittykokonaisuuksiin. Vastaavasti Finnoon niittykeskittymästä itään voidaan tutkia mahdollisuuksia niittyverkoston kehittämiseen Friisilän, Olarin ja Niittykummun alueilla. Tällöin verkostoa voidaan vahvistaa Tapiolan urheilupuiston ja Mankkaan niittyalueiden suuntaan ja tästä edelleen pohjoiseen Nuijalan ja Leppävaaran sekä Kilon suuntaan.

Keskiosassa moniarvoisia niittykokonaisuuksia on tarkastelun perusteella tunnistettavissa Espoonkartanon, Espoon keskuksen, Träskändan sekä Laaksolahden alueilla. Näillä alueilla monipuoliset ja runsaat kulttuuriarvot tukevat esimerkiksi niittyverkoston virkistyskäytön kehittämistä. Samoin Espoon pohjoisosassa Bodominjärven sekä Nuuksion alueilla pitkä viljelyhistoria ja luonnon monimuotoisuuteen liittyvät perinneympäristöt tukevat virkistyskäytön kehittämistä.

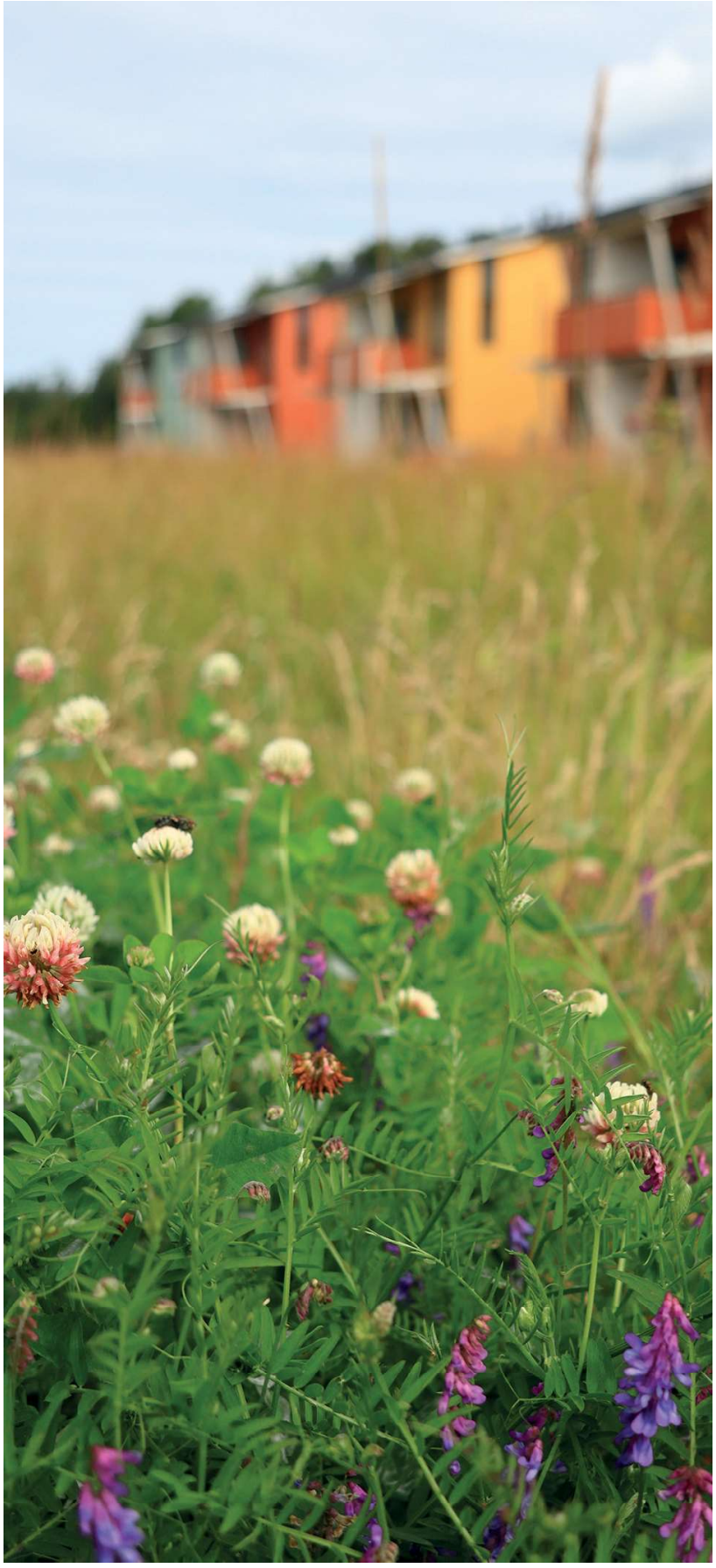

Kuva 6. Valhallan asutusalueen läheistä niittyä.

2 Niittyverkostosuunnitelma

2.1 Niittyverkostosuunnitelma

Yleispiirteisen niittyverkostosuunnitelman tavoitteena on havainnollistaa Espoon niittyinä hoidettavista alueista muodostuvaa kokonaisuutta sekä helpottaa niittyjen hoidon alueellisen rakenteen tunnistamista ja niittyjen hoidon painopisteiden valintaa. Niittyverkostosuunnitelman yhtenä tavoitteena on myös välittää tietoa Espoon avointen alueiden kokonaisuudesta maankäytön ja viherrakenteiden suunnittelun käyttöön. Suunnitelmassa esitetty niittyverkoston perusrunko on muodostunut paikkatietoanalyysien avulla, ja perusrunkoa on muokattu asiantuntijatarkasteluiden perusteella.

Suunnitelmassa esitettyjen niittykeskittymien alueilla on eri tavoin tärkeitä niittyalueita Espoon niittyverkoston kannalta. Niittykeskittymillä on haluttu nostaa esille avointen alueiden keskittymistä muodostuvaa rakenteellista verkostoa. Alueilla voi olla myös nurmena hoidettavia alueita sekä puustoisempia osia. Niittykeskittymien erilaisia osia hoidetaan tarkoituksenmukaisesti ottaen huomioon alueiden erilaiset käyttötavat ja tarpeet esimerkiksi puustoisten yhteyksien osalta. Maankäytön suunnittelussa olisi mahdollisuuksien mukaan hyvä säilyttää niittykeskittymillä sijaitsevat niityt ja pyrkiä turvaamaan niiden erityispiirteet ja arvot. Poistuvien niittykohteiden osalta olisi hyvä löytää mahdollisuuksia niittymäisten piirteiden kehittämiseen esimerkiksi rakennetun ympäristön viherrakenteissa. Niittykeskittymien alueella olisi hyvä myös kehittää uusia niittyalueita tai niittymäisiä ympäristöjä monipuolisesti alueen olosuhteet, arvot ja käyttötavat huomioon ottaen.

Suunnitelmassa esitetyt muut niittyalueet voivat osaltaan täydentää verkostoa ja niiden kehittämistä kiinteämmäksi osaksi verkostoa voidaan jatkossa tutkia. Muiden niittyalueiden osalta yhteys niittyverkostoon ei ole yhtä kiinteä kuin niittykeskittymillä. Näillä niityillä voi kuitenkin olla merkittävää paikallista arvoa niittyinä sekä lajistollisesti että maiseman ja virkistyskäytön kannalta. Siksi niiden arvot on syytä tarkastaa maankäytön suunnittelun yhteydessä (esimerkiksi paikkatietoanalyysien tulosten ja maastotarkastuksen avulla sekä asukaskyselyillä). Nykyisessä niittyverkostossa myös vuokrapellot ovat merkittävä osa kokonaisuutta. Verkoston kannalta niiden avoimena säilyminen pitkällä aikavälillä on tärkeä turvata.

Olevia ja kehitettäviä yhteyksiä niittyalueiden välillä on esitetty yleispiirteisesti. Kehitettävät yhteydet tukeutuvat monin paikoin katuvihreään ja nykyisiin nurmipintaisiin pientareisiin. Näiden alueiden osalta on jatkossa syytä tutkia alueiden kehittämismahdollisuuksia niittymäisemmiksi esimerkiksi pilottikohteiden avulla. Myös olevien niittymäisten yhteyksien vahvistamista esimerkiksi ns. askelkiviniityillä voidaan tutkia. Maankäytönsuunnittelussa on tärkeää tunnistaa yhteyksien niittypiirteet sekä pyrkiä vahvistamaan sekä kehittämään niitä, jotta niittyverkoston kytkeytyneisyyttä voidaan turvata ja edistää.

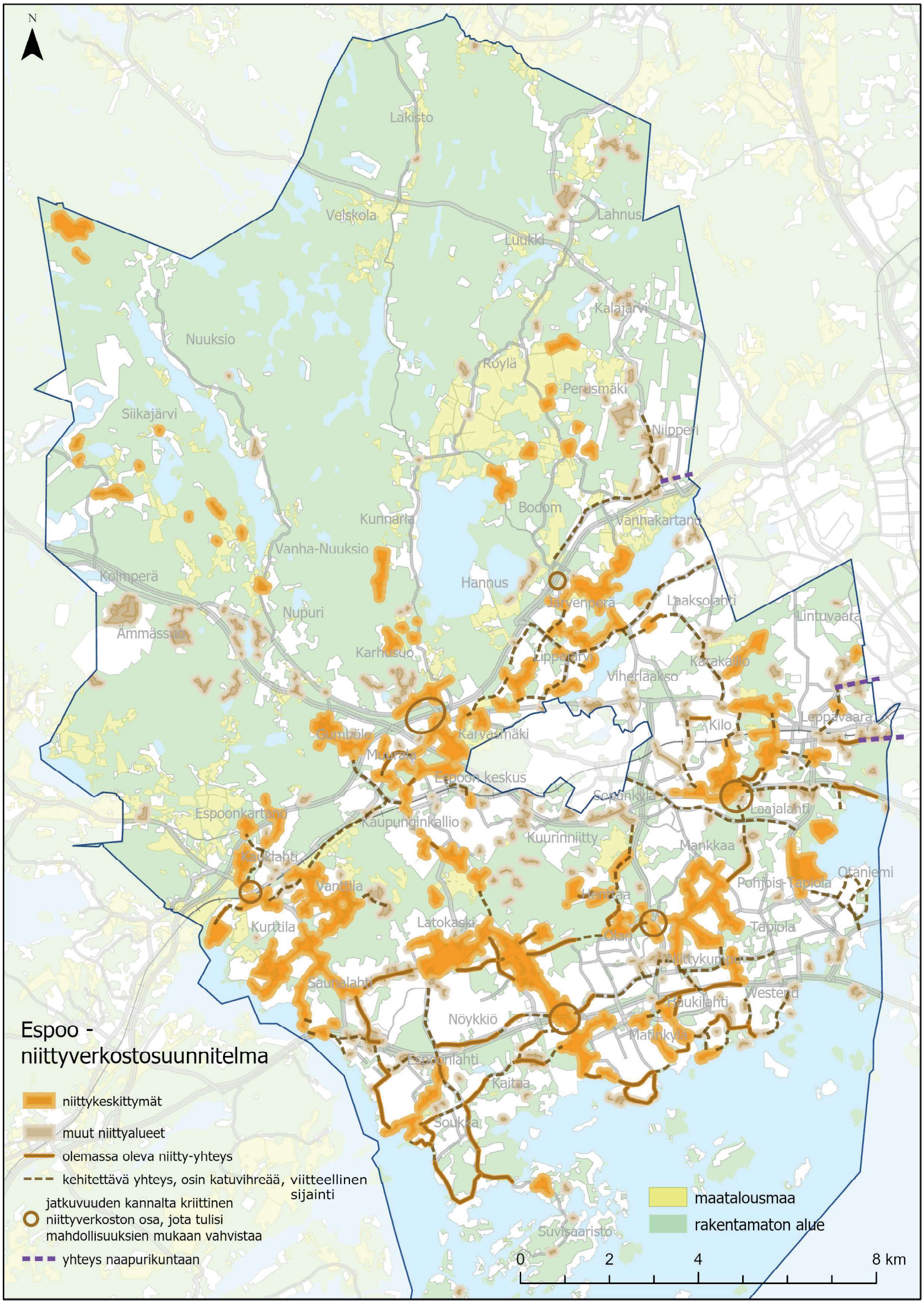

Kuva 7. Yleispiirteinen niittyverkostosuunnitelma.

Taulukko 4. Niittytyypit

POHJOINEN: JÄRVIYLÄNGÖN MAASEUTUMAISEMA	
Alueen niittykeskittymien kuvaus	Pohjois-Espoon maisemaan kuuluvat olennaisena osana metsien lisäksi laajat avoimet maisematilat, jotka muodostuvat pitkään viljelyksessä olleista pelloista sekä niitä rajaavista reunavyöhykkeistä metsineen ja kylärakenteineen. Pohjois-Espoon tyypilliset avoimet alueet ovat maisemapeltoja, jotka liittyvät alueelle ominaiseen maaseutumaisemaan. Maisemapellot ovat usein vuokrapeltoja, joiden kunnossapito tapahtuu yhdessä paikallisten maanviljelijöiden kanssa. Varsinaisia niittykeskittymiä Pohjois-Espoossa on vain muutama Bodomjärven koillispuolella sekä Siikajärven ja Vanha-Nuuksion alueilla. **Kulttuuriarvot:** Muinaisjäännösalueet, esim. erämaakylät, vanhat historialliset asuinpaikat ja kartanoympäristöt ovat jättäneet merkkejä maisemaan pieninä niittykohteina. Espoon pohjoisosan kylä- ja viljely-ympäristöihin liittyvät niityt ja perinneympäristöt. Tällaisia ovat esimerkiksi Bodomjärven ympäristön laajoihin ja pitkään viljeltyihin peltoihin liittyvät niityt ja perinneympäristöt ja Nuuksion erämaakyläasutuksen perinneympäristöt. **Luontoarvot:** Espoon pohjoisosan viljely-ympäristöihin ja virtavesiin liittyvät niityt sisältävät paljon luontoarvoja. Esimerkkejä näistä niityistä ovat Bodomin, Smedsin ja Oittaan niityt, Ryssänniitynpuron lähialueen niityt, Nuuksion seudun niityt Solvikin ja Kattilan alueilla sekä Snettansin niityt. **Virkistysarvot:** Täällä niittyjä pääosin katsellaan ja ihaillaan osana kulttuurimaisemaa. Niityille ei ole osoitettu varsinaista virkistyskäyttöä lukuun ottamatta urheilupuistojen moniarvoisia toiminnallisia niittykeskittymiä. Tällaisia toiminnallisia keskittymiä ovat mm. Oittaan alue.
Alueen niitty-yhteydet	Yhteydet maisemapeltojen väleillä ovat teiden varsien piennarniittyjä, metsien ja peltoaukeiden reunavyöhykkeitä. Niittyverkoston tukialueina ovat puutarhamaiset pihat ja metsänreunat. Alueelle on ominaista myös hyvin säilynyt historiallinen tieverkko, joka muodostaa edelleen kulkemisen runkoverkon. Nuuksion pienet niittykeskittymät ovat merkkejä vanhoista asuinpaikoista ja pitkään jatkuneesta viljelystä. Muutoin Nuuksion laaja metsäalue muodostaa itä-länsi-suuntaisen merkittävän katkon niitty-yhteyksissä. Luoteiskulmassa Histan ja Brobackan peltoalueet ovat heikkojen katkeilevien yhteyksien päässä. Bodomjärven rannoilla on nykyisiä peltoja ja niiden väliin jääviä vanhoja peltoalueita. Lisäksi Oittaalta lähtee kohti etelää Espoon keskukseen ulottuva leveä yhteys. Bodomjärven koillis-pohjoispuolella on peltoverkosto, jonka katkot syntyvät siitä, että alueella ei ole kaupungin maanomistusta.
Kunnossapito	Peltojen viljelijät pitävät peltojen reunat vapaana korkeasta kasvillisuudesta. Luonnonhoidon toteutuksessa voidaan ottaa huomioon peltoaukeiden väliset yhteydet kehittämällä metsän reunaa kerrokselliseksi niin, että lähinnä peltoa on avoimempi, niittymäinen vyöhyke. Peltoaukeiden säilymisen kannalta on tärkeää, että viljely jatkuu edelleen ja myös uusien alueiden rakentuessa otetaan huomioon maanviljelyn tarpeet. Alueen niittyjen ja avoimien alueiden haasteena ovat umpeenkasvu ja kunnossapidon unohdus. Mahdollisissa peltojen metsittämishankkeissa olisi hyvä tunnistaa pelloista arvokkaimmat kokonaisuudet ja pyrkiä säilyttämään ne avoimina. Pohjois-Espoossa on kaupungin hoidossa olevia metsäkuvioita. Niiden luonnonhoidon toteutuksessa voidaan tukea avointen alueiden kytkeytyneisyyttä esim. metsittyneiden peltojen ja lehtoalueiden tunnistamisessa sekä aukeiden alueiden väliin jäävien metsien hoitamisessa niin, että niittylajien siirtyminen metsäistä yhteyttä pitkin on mahdollista.

POHJOINEN: JÄRVIYLÄNGÖN MAASEUTUMAISEMA	
Kunnossa-pito	Järvien rantojen ja muinaisjäännösalueiden niittylaikut voivat toimia askelkivinä niittylajeille. Muinaisjäännösalueiden siemenpankit voivat olla hyödynnettävissä niittyjen kehittämisessä. Pohjois-Espoossa on golfkenttiä, joiden merkitys niittylajistolle on lähinnä niiden reunavyöhykkeillä. Reunavyöhykkeitä voidaan kehittää osaksi niittyverkoston tukialueita.
Suunnittelu	Maanviljelyn jatkuminen pelloilla tai niiden hoito niittyinä on tärkeää maiseman avoimuuden säilymiselle. Pitkiä yhtenäisiä avoimia vyöhykkeitä ja kytkeytyneitä yhteyksiä on hyvä vaalia ja kehittää uusia alueita suunniteltaessa. Peltojen ja maisemapeltojen pirstaloitumista tulee välttää, sillä se lisää haasteita alueiden kunnossapidolle. Maankäytön muutoksista on hyvä viestiä ajoissa myös vuokraviljelijöiden suuntaan. Niittyalueet ja maisemapellot ja niiden kunnossapidon tai viljelyn mahdollisuudet tulisi ottaa huomioon myös esim. uusien väylähankkeiden suunnittelussa.

Kuva 8. Maisemapellot liittyvät olennaisena osana pohjoisen Järviylängön maaseutumaisemaan.

KESKIOSA: LAAKSOALUEEN LÄHINIITYT JA -PELLOT	
Alueen niitty-keskittymien kuvaus	**Kulttuuriarvot:** Espoon keskiosan murroslaakson niityt ovat monikerroksisen kulttuuriympäristön ilmentymiä. Muinaiset peltoaukeat limittyvät uuteen kaupunkirakenteeseen, sillä viljelykulttuurin merkit ja pitkä asutushistoria näkyvät yhä ympäristössä ja tukevat niittyjen kulttuuriarvoja. Espoonjokilaakson maisema-alue on määritelty maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi ja alueella sijaitsee lukuisia valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä. Espoonkartanon runsas ja pitkästä ajallisesta jatkumosta kertova kulttuurimaisema puolestaan ilmentää Suuren rantatien vanhoja kartanoympäristöjä. Merkittävien niittyjen lähellä sijaitsee vielä vanhaa asutusta ja vanhoja tilakeskittymiä. Keskuspuistossa sijaitsevat niityt ovat metsittyviä peltoja. **Luontoarvot:** Espoon keskiosassa on useita arvokkaisiin virtavesiin liittyviä niittyalueita sekä järvien lähialueiden niittyjä. Tällaisia ovat esimerkiksi Kauklahden ja Espoonkartanon Mankinojan ja Gumbölenjoen lähialueiden niityt sekä Karvasmäen ja Glomsinjoen sekä Espoonjoen niityt, Träskändan seudun Glimsinjokeen liittyvät niityt ja Järvenperän Pitkäjärven lähialueella olevat niityt sekä Leppävaaran Monikonpuron lähialueen niityt. **Virkistysarvot:** Keski-Espoon niityille kohdistuu virkistyskäyttöpainetta, mutta niityt ovat kaupunkirakenteellisesti väljemmässä ympäristössä verrattuna Etelä-Espooseen. Keski-Espoon moniarvoiset toiminnalliset niittykeskittymät sijaitsevat esimerkiksi urheilupuistojen lähialueiden niityillä. Tällaisia toiminnallisia keskittymiä ovat mm. Leppävaaran, Keski-Espoon, Laaksolahden urheilupuistot sekä Etelä-Leppävaaran ja Espoon keskuksen alueet. Moniarvoisilla niityillä, joihin painottuu luonto- ja kulttuuriarvoja, korostuu lisäksi erityisesti niiden virkistysreittien merkitys. Esimerkiksi osa Espoon keskuksen ja Träskändan välisistä niityistä sekä osa Nuijalan niityistä ovat sekä luonto- että kulttuuriarvoiltaan merkittäviä. Paikoin reittiverkosto mahdollistaa niittyjen muodostaman mosaiikkimaisen verkoston kautta kulkemisen.
Alueen niitty-yhteydet	Keski-Espoossa on isoja laajoja niittykeskittymiä ja toisaalta katkeavia ja puuttuvia yhteyksiä niiden väleillä. Yhteydet niittykeskittymien väleillä ovat usein reunavyöhykkeitä peltoaukeiden ja lähimetsien rajapinnassa. Keskuspuisto muodostaa laajan katkon yhtenäisissä niitty-yhteyksissä. Metsän niittylaikut ja metsittyvät pellot muodostavat kuitenkin paikoin askelkiviyhteyksiä.
Kunnossa-pito	Katukunnossapidon ja viherkunnossapidon yhteistyö on tärkeää Keski-Espoossa.
Suunnittelu	Murroslaakson lounas-koillinen-suunta ja merkittävien niitty-yhteyksien suunta ovat verrattavissa toisiinsa. Pitkien näkymien säilyttäminen kulttuurimaisemassa on hyvä huomioida kaupunkirakenteen tiivistyessä. Vesistöjen ympäristön niityille tulisi määritellä merkittävin ja arvokkain säilytettävä avoin vyöhyke, joka huomioi kunnossapidon mahdollisuudet kosteilla alueilla.

ETELÄ: URBAANIT NITTYKAISTALEEET	
Alueen niittykeskittymien kuvaus	Etelä-Espoon tyypilliset niittyinä hoidettavat alueet ovat usein pieniä, kapeita, rakentamisen väliin jääviä alueita sekä RAMS-luokituksen mukaisia A-alueita puistoissa ja katualueilla. Rantavyöhykkeellä merenrannan ruovikot vaihettuvat usein rantametsiksi tai rakennettuun alueeseen, mutta väliin jää myös pieniä rantaniittykohteita. Lisäksi voimalinjojen alla olevat niityt ovat osa alueen niittyverkostoa. **Kulttuuriarvot:** Etelä-Espoon tiiviin kaupunkirakenteen lomaan sijoittuvat laaksopainanteiden ja vesireittien varren niityt, joilla viljelykulttuuriin ja asutushistoriaan liittyvät kulttuuriarvot eivät kaikilta osin ole ympäristössä hahmotettavissa. Esimerkkejä tällaisista niittykokonaisuuksista ovat Finnoon, Latokasken, Espoonlahden, Mankkaan, Nuijalan ja Leppävaaran sekä Suvisaariston Svinön niittyinä hoidettavat alueet. Merkittäviä perinneympäristöjä Espoon eteläosissa ovat Laajalahden niittyalueet. **Luontoarvot:** Eteläosan kapeat asutuksen keskelle sijoittuvat niityt sisältävät useita luontoarvoja. Tällaisia niittyjä ovat esimerkiksi Finnoon alueelta luoteeseen Keskuspuistoon ulottuvat niityt Finnobäckenin varrella, Espoonlahden niittykokonaisuus, Laajalahden arvokkaat perinneympäristöt sekä Saunalahden ja sen lähialueen niittyjen ketju. Nauhamaisia niittyketjuja on myös Mankkaalla Mankkaanpuron ja Gräsanojan varrella. **Virkistysarvot:** Etelä-Espoon moniarvoiset toiminnalliset niittykeskittymät, kuten urheilupuistojen lähialueiden niityt sijaitsevat mm. Espoonlahden, Tapiolan ja Latokasken urheilupuistoissa. Luonto- ja kulttuuriarvoihin painottuvat niittyjen virkistysympäristöt, joilla korostuvat virkistysreitit ovat esimerkiksi Finnoon ja Latokasken väliset niityt. Täällä reittiverkosto mahdollistaa pääosin kulkemisen niittyjen muodostaman verkoston kautta. Samoin Mankkaalla ja Laajalahdessa on virkistysreittien varrella niityistä muodostuvaa mosaiikkia. Nämä ovat tärkeitä avoimia tiloja tiiviin rakentamisen välissä ja ne mahdollistavat avarat näkymät. Espoonlahden niittykokonaisuus urheilupuiston läheisyydessä ja meren rannalla mahdollistavat pitkät näkymät sisämaasta merenrannan suuntaan. Alueen niityillä on painetta virkistyskäyttöön, toiminnallisuuteen, reitteihin, opastukseen ja muuhun palvelurakenteisiin kuten valaistukseen. Lisäksi niityille kohdistuu maankäyttöpaineita kaupunkirakennetta tiivistettäessä.
Alueen niittyyhteydet	Askelkivet muodostavat Saunalahti – Keskuspuisto välisellä akselilla verkoston, jota voidaan kehittää luonnonhoidon toimilla. Keskuspuiston sisällä ja reunoilla on umpeen kasvavia tai istutettuja peltoja, joita voidaan hoitaa puistomaisina, puoliavoimina alueina, jolloin niittylajiston yhteydet säilyvät ja kehittyvät. Lisäksi Finnoon ja Keskuspuiston kumpareiden kuivat, lämpimät kalliometsät voivat mahdollisesti toimia niittylajiston askelkivinä. Merenrannan avoimet alueet muodostavat rannan tuntumassa kulkevan kapean askelkivinauhan ruovikon ja metsänreunan tuntumassa. Monimuotoisuuden kannalta rantavyöhykkeen kosteat ryteiköt ovat tärkeitä, mutta virkistyskäytön näkökulmasta ne peittävät usein näkymiä merelle. Isotkin alueet ovat heikkojen yhteyksien, usein katuvihreän varassa, esim. Finnoo-Latokaski. Tapiolassa nurmialueilla on vahva maisemallinen status, mutta reunavyöhykkeitä voisi silti kehittää niitty-yhteyksinä. Lisäksi niittykasvillisuuden saaria on mahdollista kehittää nurmialueiden keskelle niillä alueilla, joilla virkistyskäyttö ja maisemalliset arvot sen mahdollistaa.
Kunnossapito	Katukunnossapidon ja viherkunnossapidon yhteistyö on tärkeää Etelä-Espoossa.
Suunnittelu	Etelä-Espoon maisemarakenteelle tyypilliset murroslaaksot sisämaasta kohti merenrantaa ja niiden niittyjen ja muiden avoimien alueiden mahdollistavat pitkät näkymät on hyvä huomioida kaupunkirakennetta tiivistettäessä. Niittykeskittymiä yhdistäviä poikittaisia katuviheralueita voidaan kehittää niittyinä. Nykyisten puistojen nurmina hoidettavia alueita voidaan kehittää niittyinä.

3 Avoimien viheralueiden kunnossapito

3.1 Kunnossapidon nykytila

Niittyjen hoidon periaatteet on yleisellä tasolla määritelty Espoon metsien ja niittyjen hoidon toimintamallissa (2017). Niittyjen hoidon tavoitteet toimintamallissa ovat:

- Arvokkaita maisemia hoidetaan niiden ominaispiirteitä vahvistaen.
- Asukkaat ja sidosryhmät voivat vaikuttaa niittyjen hoidon prosesseihin.

Useimpien Espoon niittyjen hoitoehdotukset sisältyvät luonnon- ja maisemanhoitosuunnitelmiin. Niittyjen hoidosta vastaavat kaupungin Infrapalveluiden luonnonhoitoyksikkö, viherkunnossapito ja katukunnossapito. Ympäristökeskus vastaa perinnemaisemista, ja tonttiyksikkö vastaa pelto- ja niittyalueiden vuokrauksesta yksityisille.

Maatalouskalustolla tehtävät työt, kuten niitto ja niittojätteen paalaus tilataan yksityiseltä urakoitsijalta. Työn tilaajana toimii luonnonhoitoyksikkö. Viherkunnossapidon neljä hoitopiiriä hoitavat niittomurskaukset pääosin omana työnään. Muutamia niittykohteita hoidetaan osana ulkopuolisia alueurakoita. Niittyihin liittyvien katualueiden ja puistokäytävien piennaralueiden niitot toteuttaa katukunnossapito. Liikuntatoimi tekee niittyalueilla kulkevien latupohjien murskausta.

Kuva 9. Pääosa niityistä hoidetaan niittomurskaamalla.

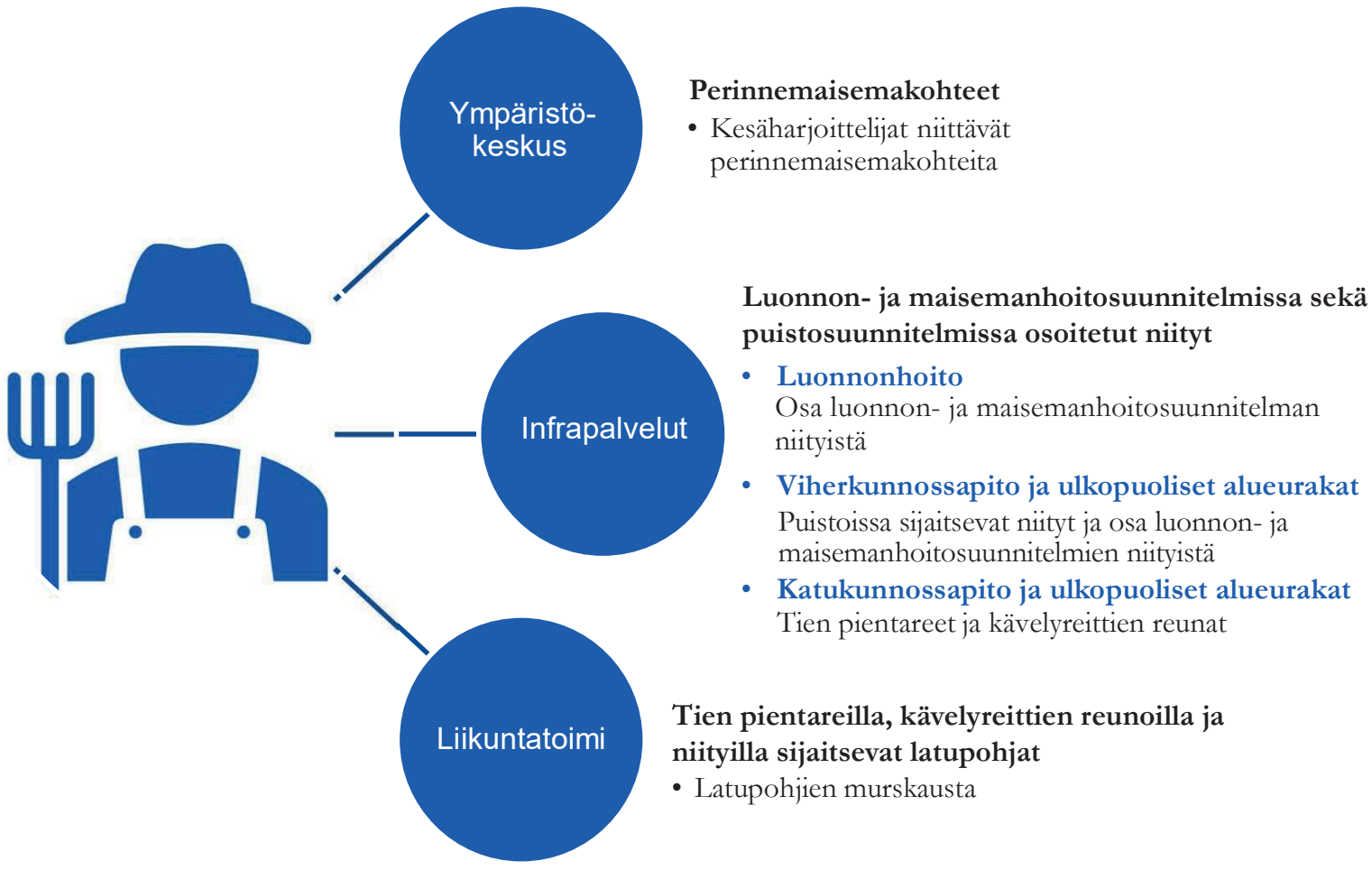

Kuva 10. Espoon kaupungin niittyjen kunnossapidon jakautuminen.

Niittyjen yleisin hoitotapa on niittomurskaus 1-2 kertaa kasvukaudessa. Lisäksi muutamissa kohteissa on leikattuja niittypolkuja. Joiltakin hoitokohteilta niittojäte kerätään ja kuljetetaan pois. Näistä kohteista kertyy nykyisin lähes sata pyöröpaalia vuosittain. Laidunnuksessa on yksi niittykohde Suvisaaristossa. Lisäksi ratsastuskoulujen hevoset ovat laiduntaneet esimerkiksi Tiistilän ja Etuniemen niityillä sekä Soukanpohjan kartanon läheisyydessä.

Voimajohtoaukeat ovat osa avoimia viheralueita. Ne raivataan 5–8 vuoden välein linjan omistajan toimesta. Raivauksen yhteydessä johtoaukealta kaadetut puut ja vesat kuuluvat maanomistajalle.

Maisemapeltojen viljely

Luonnonhoitoyksikkö vastaa maisemapeltojen viljelystä, ja tilaa viljelytyöt yksityiseltä urakoitsijalta. Viime vuosina viljelyssä on ollut kaksi omaa maisemapeltoa; Muuralanlaaksonpuisto ja Pisan maisemapelto. Lisäksi vuokratulla pellolla Gumbölentien varressa on ollut kapea kaista yksivuotisia kukkivia maisemakasveja. Maisemapeltoihin kylvetään keväisin yksivuotisia kukkivia kasveja kuten auringonkukkaa ja hunajakukkaa.

Pääosa Espoon kaupungin omistamista pelloista on vuokrattu, ja pellot ovat EU:n maatalous-tukijärjestelmän piirissä. Vuokrasopimukset ovat pituudeltaan yleensä kolme vuotta + kaksi optiovuotta. Vuokrasopimuksista ja vuokraamiskäytännöistä vastaa Espoon kaupungin tonttiyksikkö. Peltojen osalta vuokrasopimuskäytännöt ovat selkeät.

Palstaviljelyalueet

Espoon kaupungin kaupunkitekniikan keskus (KAKE) on tehnyt kaupunkiviljelyohjelman vuosille 2018-2027. Kaupunkiviljelyohjelma käsittää kaupunkitekniikan keskuksen hallinnassa olevat viljelypalstat sekä yhdistysten ja seurojen viljelypalstat. Kaupunki hallinnoi pääosaa viljelypalstoista, ja seurat sekä yhdistykset muutamia palsta-alueita.

Vieraslajien torjunta

Avoimilla viheralueilla esiintyvät haitalliset vieraslajit EU:ssa ovat armenian-, kaukasian- ja persian-

jättiputket sekä jättipalsami. Suomen kansallisen luettelon haitallisia vieraslajeja avoimilla alueilla ovat komealupiini, kurtturuusu, japanintatar, sahalinintatar ja tarhatatar. EU:n tai kansalliseen vieraslajiluetteloon sisältyvien haitallisten vieraslajien maahantuonti, myynti, hallussapito, kasvattaminen, luontoon päästäminen tai siirtäminen on kielletty. Vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta säädetään laissa 1709/2015 ja valtioneuvoston asetuksessa vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta 704/2019. Lajikohtaiset tunnistus- ja torjuntaohjeet löytyvät www.vieraslajit.fi -vieraslajiportaalista.

Espoossa avoimille viheralueille levinneitä, haitallisiksi luettavia vieraslajeja torjutaan Espoon vieraslajilinjauksen (päivitetty 2020) mukaisesti. Linjaus perustuu kansalliseen vieraslajistrategiaan ja sen lajilistoihin. Espoossa vieraslajien torjuntatoimia suunnitellaan ja toteutetaan järjestelmällisesti kunkin lajin kannalta parhaina ajankohtina viherkunnossapidon toimesta. Tässä työssä on kirjattu ylös yksittäisillä maastokäynneillä havaitut EU:n ja kansallisen luettelon haitalliset vieraslajit, ja ne on huomioitu kunnossapidon toimenpiteissä.

Asukasyhteistyö ja viestintä

Espoon kaupungilla on usean vuoden ajan ollut käytössä Meidän puisto -toimintamalli, jossa vapaaehtoiset voivat hoitaa omaa lähiviheraluettaan solmitun hoitosopimuksen mukaan, yhteistyössä kaupungin kanssa. Hoitosopimuksen tehtyä osapuoli voi leikata nurmikkoa, raivata pientä vesaikkoa, poistaa haitallisia vieraslajeja tai niittää kaislikkoa rannalta.

Niittyjen hoidossa tehdään asukasyhteistyötä pääasiassa vieraslajitalkoiden muodossa. Talkootoiminnasta vastaa kaupungin vieraslajikoordinaattori. Lisäksi viherkunnossapito toimittaa ja noutaa jätesäkkejä asukkaiden omaehtoisista vieraslajien torjuntakohteista. Talkoiden ja kitkennän kohteena on useimmiten jättipalsami.

Villa Elfvikin luontotalo ja luonnonhoitoyksikkö järjestävät Laajalahden luonnonsuojelualueen niityllä, Villa Elfvikin läheisyydessä perinnemaisemamaleikkurilla, mutta tällöin työstä tulee hitaampaa ja kustannukset kasvavat.

talkoot vuosittain loppukesällä. Talkoissa pääsee kokeilemaan heinäntekoa vanhan ajan tapaan eli laittamaan heinät seipäille.

3.2 Haastatteluiden yhteenveto - näkemyksiä kentältä

Toimenpideohjelman laatimisen aikana haastateltiin 11 eri tahoa, jotka työskentelevät Espoon avoimien alueiden ja niittyjen parissa. Haastateltaviin kuului kaavoittajia, viheralueiden suunnittelijoita, viherkunnossapidon ja luonnonhoidon työnjohtajia, kunnossapitäjiä, urakoitsijoita, vieraslajikoordinaattori ja laidun- ja maisemapeltoalueiden vuokraajia. Haastattelut antoivat kuvan kappaleessa 4.1 kuvatuista niittyjen kunnossapidon ja suunnittelun toimintavoista. Tähän kappaleeseen on kuvattu haastatteluissa ilmi tulleet haasteet ja kehitysmahdollisuudet.

Niitot aloitetaan heinäkuun alussa ja ne kestävät kelistä riippuen elo-syyskuuhun. Jos kesä on ollut hyvin sateinen, joidenkin niittyjen niitto siirretään aina pakkaskeleihin asti. Vuodesta toiseen kosteana pysyvät alueet jäävät paikoin niittämättä ja ne alkavat väistämättä kasvaa umpeen. Säännöllinen vuosittainen niitto nähtiin tärkeänä usean haastateltavan mielestä, sillä näin ehkäistään niittyjen puskittumista ja alueet pysyvät hoidetun näköisinä. Käytännön kunnossapitoa tekevät haastateltavat toivoivat, että uudet niittyalueet suunnitellaan koneellinen kunnossapito ja koneiden vaatima tila huomioiden. Tarvittaessa kohteita leikataan siimaleikkurilla, mutta tällöin työstä tulee hitaampaa ja kustannukset kasvavat.

Kosteiden niittyinä hoidettavien alueiden suunnittelu ja kunnossapito aiheuttivat paljon keskustelua. Mitä kosteampi kohde, sitä enemmän aluetta joudutaan kunnossapitämään käsin siimaleikkurilla, sillä raskaat koneet uppoavat kosteaan maaperään. Siimaleikkurilla tehtävä kunnossapito lisää kustannuksia, mutta samoin lisäävät vahvistettujen huoltoreittien rakentaminen kosteiden niittyjen alueille. Jo kaavavaiheessa olisi hyvä selvittää, onko avoi-

meksi suunniteltava alue mahdollista hoitaa avoimena koneellisesti vai vaatiiko se erityisjärjestelyjä.

Yhteistyö eri toimijoiden välillä koettiin sujuvan yleisesti hyvin ja toimijat auttavat toinen toisiaan apua pyydettäessä. Vastuujaossa koettiin olevan kuitenkin jonkin verran epäselvyyksiä. Espoossa on niittyinä hoidettavia alueita, joiden kunnossapitovastuu ei ole selvä ja kaupungin karttapalvelun rajauksissa on jonkin verran ristiriitoja. Tulevaisuudessa voisi olla tarpeellista käydä läpi eri alueiden kunnossapitovastuut ja päivittää tiedot helposti saataville karttapalveluun.

Vähällä käytöllä olevien nurmialueiden muuttaminen niittyinä hoidettaviksi nähtiin mahdollisuutena, joka vähentäisi kunnossapidon työtaakkaa ja kustannuksia sekä lisäisi luonnon monimuotoisuutta. Kunnossapitopuolen mielestä jatkossa voitaisiin tiettyjä alueita jättää myöhäisemmälle niitolle arvokkaan lajiston takia. Alueista tulee kuitenkin antaa selkeät ohjeet. Erityisesti kadunvarsien rinneniityt voitaisiin niittää vain kerran kesässä, mikä hyödyttäisi paahteisessa rinteessä viihtyvää niittylajistoa.

3.3 Viheralueiden kunnossapitoluokitus RAMS 2020

Viheralueiden kunnossapito Suomessa perustuu valtakunnallisesti käytössä olevaan viheralueiden kunnossapitoluokitukseen (RAMS). Viheralueiden kunnossapitoluokitus – RAMS 2020 korvaa vuoden 2007 viheralueiden ABC-hoitoluokituksen. Uuden kunnossapitoluokituksen myötä viheralueiden luokitus muuttuu arvopohjaiseksi. Muutoksella halutaan tuoda esille erilaisten viheralueiden tyypillisiä luonto-, kulttuuri-, virkistys-, käyttö- ja toiminnallisia sekä maisemallisia arvoja tasa-arvoisesti ihmisen sekä luonnon kannalta.

Taulukko 5. Avoimien viheralueiden hoitoluokituksen (ABC-luokitus) vastaavuus uuteen viheralueiden kunnossapitoluokitukseen (RAMS-luokitus)

B Avoimet viheralueet	A Avoimet viheralueet
B5 Arvoniitty	A1 Arvoniitty
B2 Käyttöniitty	A2 Käyttöniitty
B3 Maisemaniitty ja laidunalue	A3 Maisemaniitty
B4 Avoimet alueet ja näkymä	A4 Avoin alue
B1 Maisemapelto	A5 Maisemapelto

Kunnossapitoluokka kuvaa alueen yleisilmettä, käyttöä ja kunnossapidon laatutasoa. Viheralueet jaetaan kolmeen kunnossapidon pääluokkaan: rakennetut viheralueet (R), avoimet viheralueet (A) ja metsät (M). Pääluokkia voidaan täydentää lisäksi seuraavilla luokilla: suojelualueet (S), maankäytön muutosalueet (x) ja puhtaanapitoluokitus (P). Avoimet viheralueet ovat kaupunki- ja taajamarakenteen sisällä tai reuna-alueilla olevia luonnostaan tai ihmistoiminnasta syntyneitä niittyjä ja peltoja, jotka jaetaan viiteen luokkaan.

A1 Arvoniitty

Arvoniityt ovat niittyjä, jotka ovat erityisen tärkeitä ja arvokkaita maiseman, kulttuuriperinteen, luonnon monimuotoisuusarvojen tai muiden maanomistajan määrittämien erityisten ominaispiirteiden vuoksi tai ne ovat muuten käyttäjille merkittäviä niittyjä. Arvoniittyjä voivat olla erilaiset perinnebiotoopit sekä rakennetut elinympäristöt, jotka jäljittelevät luontaisia kasvupaikkoja. Arvoniityksi luokittaminen edellyttää erityisen arvon nimeämistä ja sen perustelua.

Arvoniittyjen hoito perustuu aina kohdekohtaiseen hoitosuunnitelmaan. Kohteet tarvitsevat suunnitelmallista hoitoa, jotta alueen eliölajisto tai muut arvotekijät säilyvät ja kehittyvät. Niittyjä voidaan myös ennallistaa tai kehittää laadukkaalla hoidolla arvoniityiksi.

Kuva 11. A1 Arvoniitty Tonttumaanpuisto

Kuva 12. A2 Käyttöniitty Matinniitty

A2 Käyttöniitty

Käyttöniityt ovat osa virkistysaluetta, puistoa, pihaa, kulttuuri- tai perinnemaisemaa. Niiden kasvillisuus on usein runsaasta käytöstä johtuvaa matalaa niittylajistoa ja niityllä voi olla puita ja pensaita. Myös nurmikosta kehittynyt niitty voi olla käyttöniitty. Käyttöniityillä voi olla luonnonmukaisia hulevesirakenteita, kuten avo-ojia, purouomia, hulevesi- ja imeytyspainanteita, imeytyskenttiä, kosteikkoja ja lammikoita.

Käyttöniityt ovat asukkaiden ulko-olohuoneita, jotka tarjoavat mahdollisuuden ulkoiluun, oleskeluun, viihtymiseen ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Käyttöniityt lisäävät vaihtelua ja monimuotoisuutta viheralueilla. Liikkuminen ohjataan käytäville ja poluille.

A3 Maisemaniitty

Maisemaniityt ovat osa virkistysaluetta, puistoa, liikenneviheraluetta, kulttuuri- tai perinnemaisemaa. Ne sijaitsevat joko taajamissa tai haja-asutusalueilla, usein teiden tai ulkoilureittien varrella ja tien pientareilla. Niitä hoidetaan avoimen kulttuurimaiseman säilyttämiseksi. Kasvipeite muodostuu pääosin ruohovartisista luonnonkasveista. Maisemaniityillä voi olla luonnonmukaisia hulevesirakenteita, kuten avo-ojia, purouomia, hulevesi- ja imeytyspainanteita, imeytyskenttiä, kosteikkoja ja lammikoita. Maisemaniitylle ei kohdistu käytöstä aiheutuvaa kulutusta. Kulku voidaan ohjata rakennetuille kulkuväylille ja leikatuille niittypoluille.

Maisemaniittyjen hoidon tavoitteena on monipuolinen, luonnon arvoiltaan monimuotoinen, avoin, elinvoimainen, viihtyisä, maisemallisesti edustava ja toimiva niittyalue ja kulttuurimaisema. Maisemaniityt ovat luonnon monimuotoisuuden sekä kulttuurimaiseman säilymisen kannalta tärkeitä alueita.

Kuva 13. A3 Maisemaniitty Saarnilaakso

A4 Avoin alue

Avoimet alueet ovat esimerkiksi viljelykäytöstä poistuneet pellot, aukeat alat metsässä ja sähkölinjojen alustat sekä luonnonmukaisten hulevesirakenteiden reunavyöhykkeet. Avoimia alueita ovat myös näkymien vuoksi näköalapaikoilla, perinnemaisemassa, joki- tai järvimaisemassa ja merkittävässä luonto- ja maisemakohteessa avoimena pidettävät alueet. Lisäksi luokkaan kuuluvat luonnonniityt, tulvaniityt, rantaniityt ja ruovikot, joita ei hoideta tai hoito on pelkkää vesakon poistoa.

Avointen alueiden virkistyskäyttö on vähäistä. Avoimien alueiden hoidon tavoitteena on estää alueiden umpeenkasvu suunnitellusti. Ympäristö on viihtyisämpi ja se koetaan turvallisemmaksi. Merkittävät alueet ja kohteet tulevat esille maisemassa, ja alueiden kasvillisuus ja eläimistö säilyvät. Katujen ja teiden turvallisuutta pidetään yllä mm. maiseman avoimuudella.

A5 Maisemapelto

Maisemapellot ovat osa virkistysaluetta, puistoa tai viljelymaisemaa. Maisemapellot ovat muokattuja ja kylvettyjä maa-alueita, joilla kasvatetaan yksi- tai monimuotisia hyöty- ja maisemakasveja. Maisemapeltoihin kuuluvat myös peltojen reunavyöhykkeet ja saarekkeet. Maisemapeltoja ovat myös palsta- ja kaupunkiviljelyalueet, joita muokataan vuosittain peltoviljelyn menetelmin.

Maisemapelloilla voi olla luonnonmukaisia hulevesirakenteita, kuten avo-ojia, purouomia ja kosteikoita. Luonnon monimuotoisuutta edistetään muun muassa maisemakasveilla, mesikasveilla ja riistapelloilla. Kulku ohjataan rakennetuille kulkuväylille ja poluille, kuten pellon reunalla oleville kevyen liikenteen väylille, vesistön suojavyöhykkeille tai pellon halki meneville poluille.

Kuva 14. A4 Avoin alue Etuniemi

Maisemapelto tarjoaa elämyksiä kaikille aisteille ja rikastuttaa taajaman maisemakuvaa. Pellolla näkymät vaihtelevat vuodenaikojen sekä viljeltävien kasvien mukaan ja asukkaat voivat seurata maanviljelyä käytännössä. Peltoja viljelemällä säilytetään viljelymaiseman avoimuus sekä peltoluonnon ja pellon reunavyöhykkeiden monimuotoisuus. Peltojen avulla säilytetään myös kosketus oman alueen viljelykulttuuriin. Virkistyskäyttö turvataan ylläpitämällä käytävä- ja polkuverkoston kuntoa ja siisteyttä.

Taulukko 6. Taulukko sisältää Espoon kaupungin avoimet viheralueet RAMS-kunnossapitoluokittain vuonna 2020 ennen maastokohteiden tarkastelua. Luokat on muutettu manuaalisesti ABC-hoitoluokista RAMS-kunnossapitoluokkiin. Pinta-aloihin on laskettu yhteen paikkatietoaineistot Espoon niittyinä hoidettavista alueista. Pinta-alat saattavat poiketa todellisuudesta, sillä paikkatietoaineistossa on päällekkäisyyttä.

A1	Arvoniitty	20 ha
A2	Käyttöniitty	-
A3	Maisemaniitty	425 ha
A4	Avoin alue	232 ha
A5	Maisemapelto	10 ha
	Yhteensä	**687 hehtaaria**

Kuva 15. A5 Maisemapelto Koivusyrjä

Kuva 16. Laajat liikenneviheralueet Koivusyrjässä sopivat hyvin A3 maisemaniityiksi.

3.4 Luokitusmuutosten periaatteet

Valtakunnallisen viheralueiden kunnossapitoluokituksen uudistuksen myötä luokitus muuttui arvopohjaiseksi. Luokitus ei ole enää sidoksissa viheralueen sijaintiin tai kunnossapidon toimenpiteiden lukumäärään. Tämä tarjoaa uusia mahdollisuuksia niittyjen määrän lisäämiseen esimerkiksi katuviheralueilla ja kiinteistöjen pihoilla. Näille alueille voi siis lähtökohtaisesti sijoittua mitä tahansa A1-A5 luokkien avoimia viheralueita.

Yhdellä viheralueella voi olla siis yksi tai monta eri kunnossapitoluokkaa. Mitä monimuotoisempi viheralue, sitä useampaa kunnossapitoluokkaa kannattaa yleensä hyödyntää. Huomioiden toki, että tarpeetonta pirstaleisuutta kannattaa välttää. Tällöin tulee punnita kunkin alueen arvoja, käyttöä ja kunnossapidon tavoitetta.

Sekä Espoon puistoissa että katuviheraluilla on nurmikoita, jotka soveltuisivat niityiksi. Alueen kunnossapidon muutoksista ja muutoksen perusteista tulee tiedottaa alueen käyttäjille etukäteen. Kunnossapitoluokan muutokset on arvioitava kohdekohtaisesti, ja tällöin tulee kiinnittää huomiota erityisesti seuraaviin asioihin:

- alueen liittyminen niittyverkostoon
- alueen kasvillisuuden lajirunsaus
- kasvupaikan rehevyys
- alueen käyttö ja käyttöturvallisuus
- alueen maisemalliset arvot.

Mitä monilajisempi nurmen kasvillisuus on, sitä paremmin se soveltuu yleensä niityksi. Samoin paahteiset ja lämpimät rinteet ovat pääsääntöisesti hyviä niittyalueita. Tämä ei poissulje rehevämpiä ja lajistoltaan yksipuolisempia nurmia, mikäli pitkä, heinävaltainen kasvillisuus soveltuu alueen käyttöön ja yleisilmeeseen.

Maastokäyntikohteista seuraavissa kohteissa oli mukana katuviheralueita: Suinonpuisto, Koivusyrjä, Blominmetsäntie ja Rahamännynpuisto. Nämä kaikki luokitettiin maisemaniityksi A3. Lisäksi Soukanlahdenpuisto-Sandvikinniemi rajautuu katuviheralueeseen, joka soveltuisi hoidettavaksi maisemaniittynä.

Katujen, väylien ja puistokäytävien varsilla sijaitsevilla niityillä pientareiden hoito on keskeinen osa kunnossapitoa. Hoidetut pientareet parantavat näkyvyyttä ja turvallisuutta sekä luovat maisemallisesti hoidetun ilmeen. Espoossa pientareet on hoidettu monin paikoin poikkeuksellisen leveinä, usean metrin levyisinä.

3.5 Kunnossapidon kehittäminen

RAMS uudistustyön yhteydessä niityille ja maisemapelloille laadittiin valtakunnalliset kunnossapidon työohjeet. Viherympäristöliiton julkaisussa Niityt ja maisemapellot - Kunnossapidon yleiset työohjeet (2020) on määritetty avoimien viheralueiden laatuvaatimukset kunnossapitoluokittain. Työohje toimii Espoon kaupungin ohjenuorana kunnossapidon kehittämisessä, ja sitä voidaan tarpeen mukaan täydentää kaupungin omilla suunnitelmilla tai työohjeilla. Tässä työssä käsitellään tarkemmin erityisesti Espoon avoimia viheralueita koskevia, keskeisimpiä kehittämiskohteita.

Niittojen ajoittaminen ja niittotekniikka

Niiton ajankohdalla voidaan vaikuttaa niityn lajiston kehittymiseen. Erityisesti lajistoltaan monimuotoisilla niityillä sekä vieraslajikohteissa niiton ajoitus on tärkeää. Heinävaltaisilla tai lajistoltaan muutoin yksipuolisilla niityillä ajoituksella ei ole oleellista merkitystä.

Urakointiketjut voivat muodostua moniportaisiksi, ja tiedonkulku esimerkiksi niittoajankohdasta ei aina ulotu tekijälle asti. Tähän tulee kiinnittää huomiota jatkossa, jotta konkreettisen työsuorituksen tekijä tietää miten ja milloin työ tulee tehdä.

Ensimmäinen niitto tehdään yleensä hieman ennen juhannusta esimerkiksi käyttöniityillä ja maisemaniityillä, joissa on haitallisia vieraslajeja. Lajistoltaan monimuotoiset niityt pyritään niittämään loppukesästä, kukkivien niittykasvien siementen tuleentumisen jälkeen elo-syyskuussa. Niittojen ajankohtaan vaikuttavat myös vuotuiset sääolot.

Kosteilla niityillä ja kosteapohjaisilla hulevesikohteilla niitto tulee ajoittaa kuivaan aikaan kasvukaudella, tai vaihtoehtoisesti talvikaudella maan ollessa jäässä. Sateisena kesänä voi olla perusteltua jättää niitto kokonaan väliin. Hulevesikohteiden murskausta on Espoossa toteutettu onnistuneesti myös talvikaudella.

Niittotöissä huomioidaan EU:n lintudirektiivi, joka antaa pesimisrauhan muun muassa maapesintäisille linnuille heinäkuun loppuun asti. Osalla niityistä ensimmäinen niitto ajoittuu pesintäaikaan, ja tällöin kiinnitetään erityistä huomiota maapesintäisten lintujen pesiin ja niittotekniikkaan. Lintujen pesät merkitään ja säästetään. Alueet niitetään keskeltä kohti reunoja riittävän hitaasti, jotta linnut sekä nisäkkäät pääsevät kasvillisuuden suojassa niittoa karkuun.

Niittojätteen keruu

Niittojäte jätetään useimmiten paikoilleen, sillä sen keruu ja käsittely on melko kallista. Lajistoltaan erityisen monimuotoisilta tai keskeisillä paikoilla sijaitsevilta niityiltä niittojäte on perusteltua kerätä pois. Yleisin tapa on paalata niittojäte, mutta haasteena on löytää paaleille hyötykäyttöä tai järkevä loppusijoituspaikka. Jatkossa onkin tarpeen selvittää paalien hyödyntämismahdollisuudet energiaksi ja kompostointiin, sekä näihin liittyvät kustannukset ja ympäristövaikutukset.

Laidunnus

Laidunnus on luonnonmukainen ja tehokas tapa hoitaa erilaisia niittyalueita. Laidunnus lisää erityisesti luonnon monimuotoisuutta, säilyttää maiseman avoimutta ja tuottaa monipuolisia virkistyspalveluja ja elämyksiä. Laidunnuksella voidaan torjua myös haitallisia vieraslajeja kuten lupiinia ja jättipalsamia. Laidunnus vaatii kuitenkin huolellista ennakkosuunnittelua, jotta se tuottaa toivottua tulosta.

Kuva 17. Laidunnus edistää niittyjen luonnon monimuotoisuutta pitämällä kasvillisuuden matalana, jotta matalat ja avoimuutta vaativat lajit menestyvät niityillä. Kuvassa Etuniemen A1 arvoniitty. Etuniemi sopii parhaiten nautojen laitumeksi.

Kuva 18. Kuvassa Katajalaakson lupiinin taimia vanhan kasvuston ympärillä. Oikein ajoitetun valikoivan niiton avulla estetään lupiinin leviäminen.

Vieraslajien torjunta

Kaikissa hoitotoimissa kuten niittoajankohdissa on tavoitteena huomioida haitallisten vieraslajien torjunta, lähinnä jättipalsamin ja lupiinin osalta, joita esiintyy merkittävissä määrin. Lisäksi vieraslajikohteissa tehdään valikoivaa niittoa esimerkiksi niin, että kesäkuussa niitetään pelkät lupiinit ja koko alue niitetään vasta elokuussa. Kesäkuun niitto ajoitetaan hyvissä ajoin ennen lupiinien siementen valmistumista eli kukinnan alkuvaiheeseen. Tällöin rajoitetaan vieraslajin leviämistä, mutta luonnonkasvit saavat kukkia ja siementää. Lisäksi pienialaiset esiintymät poistetaan kokonaan, jolloin torjuntatyöhön tarvittava resurssi on vielä kohtuullinen.

Maisemapeltojen viljely

Toimenpideohjelman osana on laadittu maisemapeltojen viljelysuunnitelma, joka on liitteenä 1. Viljelykiertoon

otetaan yksi uusi kohde Vanttilassa. Maisemapeltojen viljelyssä ryhdytään hyödyntämään luomutuotannolle ominaista monimuotoista viljelykiertoa, ja torjunta-aineiden käytöstä luovutaan. Rikkakasvien hallinnan vuoksi viljelykierrossa on jatkossa mukana runsaasti nurmea sekä viljakasveja. Tämä on tarpeen, jotta kukkivat maisemakasvit menestyvät omalla ”vuorollaan”. Saman kasvin viljely vuodesta toiseen samalla pellolla ei käytännössä onnistu. Maisemapelloille laaditaan vuosittain lohkokohtainen viljelysuunnitelma.

Peltojen vuokraviljelyn haasteena on peltoalojen pirstaloituminen ja pienentyminen tiivistyvän kaupunkirakenteen vuoksi. Pienten peltolohkojen viljely ei ole vuokraviljelijöille yleensä taloudellisesti kannattavaa, ja pienimmät lohkot voivat pudota pois aktiiviviljelystä ja maatalouden tukijärjestelmästä. Ainakin osa pienistä peltolohkoista voisi säilyä tukijärjestelmässä, jos kaupunki osallistuisi viljelyn kustannuksiin joko siementen tai työn osalta, riippuen mitä pelloilla halutaan tuottaa. Tällöin viljely olisi vuokraviljelijälle vielä kannattavaa, ja kaupunki saisi edullisesti hoidettuja peltoja. Tämä yhteistyötapa toimisi myös maisemakasvien osalta, joiden siemenkustannus on muita viljelykasveja korkeampi.

Vuokraviljelijöiden haastattelun perusteella vuokrapellon koko tulisi olla vähintään noin 0,5-1 hehtaari. Mikäli peltolohkoja jää vuokrauksen ulkopuolelle, tonttiyksikön tulisi ilmoittaa kohteista pikaisesti viherkunnossapidolle ja luonnonhoidolle, jotta pellot saadaan hoidon piiriin ennen kuin ne alkavat kasvaa umpeen.

Kunnossapidon laadun seuranta

Avoimien viheralueiden kunnossapidon laadun seurantaan kehitetään toimintamalleja, joissa hyödynnetään rakennetuilla viheralueilla toteutettavia malleja kuten laatukierrokset. Laadun arviointia on järkevää tehdä sekä omavalvontana että ulkopuolisen asiantuntijan toimesta. Tampereen kaupungilla on hyviä kokemuksia niittyjen hoidon laadun valvonnasta. Vuosittaisen valvonnan myötä kunnossapidon laatu on parantunut ja urakoitsijat ovat sisäistäneet niittyjen hoidon merkityksen.

Harvinaisten arvoniittyjen osalta on perusteltua seurata kunnossapidon vaikutusta kohteisiin säännöllisillä katselmuksilla. Tällöin pystytään reagoimaan esimerkiksi kasvilajisuhteiden muutoksiin niittojen ajankohtaa tai lukumäärää muuttamalla.

Asukasyhteistyö ja viestintä

Kunnossapitoluokituksen uudistamisesta on tarpeen tiedottaa runsaasti, monissa eri kanavissa. Erillinen viestintäsuunnitelma olisi hyödyksi, kun tavoitteena on tehdä säännöllistä ja pitkäjänteistä tiedotusta aiheesta. Viestintä on erityisen tärkeää siksi, että asukkaat ymmärtäisivät perusteet kunnossapidon muutoksille. Toimenpideohjelma auttaa osaltaan viherkunnossapitoa vastaamaan niittyjä koskeviin asukaspalautteisiin. Ja kun aiheesta tiedotetaan, asukaspalautteiden määrä todennäköisesti pienenee vähitellen.

Viestinnässä kannattaa kertoa myös ihan perusasioita niityistä; kaikki eivät ole monilajisia kukkivia niittyjä, ja niittyjen ilmiasu vaihtelee eri vuosina sekä eri vuodenaikoina. Rehevät heinävaltaiset niityt ja vanhat pellot tuottavat myös tärkeitä ekosysteemipalveluita, vaikka ne eivät tuotakaan värikästä kukkaloistoa.

Vähintäänkin erityiskohteissa kuten arvoniityillä, laidunalueilla ja maisemapelloilla tarvitaan opastauluja maastoon. Myös nurmikoilla, joita ryhdytään hoitamaan niittyinä, voisi olla infokyltti teemalla ”Tämä niitty on pölyttäjien ruokailualuetta”. Viheralueen käyttäjät hyväksyvät korkean niittykasvillisuuden paremmin, kun heille kerrotaan alueen arvoista ja hoidon tavoitteista.

Meidän puisto -toimintamalli ei vieraslajeja lukuun ottamatta juurikaan sovellu niityille, koska asukkailla ei ole niityn hoitoon sopivaa kalustoa. Hoitosopimuksia tehtäessä tuleekin huomioida myös ekologiset näkökulmat, jotta niittykohteita ei ilman painavia perusteita ryhdytä hoitamaan nurmikkona.

OSA II

4 Niittyjen kohdekohtaiset toimenpiteet

4.1 Yhteenveto maastokohteista

Espoon avoimista viheralueista valittiin tilaajan toimesta maastotarkasteluun alun perin 50 kohdetta. Työn edetessä alueista muodostettiin 40 kohdekokonaisuutta, joiden yhteispinta-ala on noin 140 hehtaaria. Työn käynnistyessä valitut kohteet olivat hoitoluokissa B3 maisemaniityt, B4 avoimet alueet ja näkymät, ja B5 arvoniityt *(Viherympäristöliiton ABC-hoitoluokitus 2007)*. Käyttöniittyjen B2 luokka ei ollut Espoossa käytössä lainkaan. Työn loppuvaiheessa ilmeni, että rajauksissa oli mukana myös kaksi vuokrattua peltoa; Vanttila ja Kilo, Myyrinkallion niityt.

Taulukko 7. Taulukko sisältää toimenpideohjelman maastokohteiden alkuperäiset pinta-alat ABC-hoitoluokittain vuonna 2020. Pinta-alat sisältävät maastokohteiksi rajattujen alueiden sisälle jäävät B-hoitoluokan alueet.

B5	Arvoniitty	4 ha
B2	Käyttöniitty	-
B3	Maisemaniitty ja laidunalue	89 ha
B4	Avoin alue ja näkymä	17 ha
B1	Maisemapelto	3 ha
	Yhteensä	**113 ha**

Tavoitteena oli ottaa maastotarkasteluun mahdollisimman erityyppisiä kohteita eri hoitoluokista. Kohteiden koko vaihteli paljon, osa oli varsin pieniä ja laajin kohde oli noin 18 hehtaaria. Osa kohteista otettiin mukaan siksi, että ne olivat kunnostuksen tarpeessa tai muutoin haastavia kunnossapidon suhteen. Lisäksi mukaan otettiin myös liikennealueilla sijaitsevia niittykohteita. Maastokohteiden kokonaisuus muodostui täten melko pirstaleiseksi.

Tässä toimenpideohjelmassa kaupungin niityt ja pellot on luokiteltu vastaamaan Viheralueiden kunnossapitoluokitus – RAMS 2020 mukaista luokitusta, jossa on viisi luokkaa A1-A5. 40 maastokohteen osalta on myös kuvattu kohteen nykytila, kartoitettu peruskunnostustarve ja esitetty kunnossapidon tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset. Tämä kokonaisuus on muodostettu yhden maastokäynnin sekä tilaajan palautteiden perusteella. Muiden kohteiden osalta RAMS-luokitus on tehty manuaalisesti toimistotyönä.

Maastokäynnit toteutettiin kasvukauden 2020 aikana. Yksi tärkeä maastokäynnin tehtävä oli myös tarkistaa kohteiden aluerajaukset, ja rajauksiin tulikin runsaasti muutoksia. Lisäksi kohteet valokuvattiin. Maastokäynneillä pyrittiin tunnistamaan kohteiden arvokkaat ominaispiirteet sekä muodostamaan yhteiset kunnossapidon periaatteet ja toimintatavat alueiden kokonaisvaltaiseksi kehittämiseksi. Monissa kohteissa hoidon kehittämiselle on useita mahdollisuuksia, joten jatkossa myös kohdekohtainen suunnittelu on tarpeen.

Kohteiden kasvillisuutta kartoitettiin hoidon näkökulmasta eikä alueilla tehty systemaattista kasvillisuusinventointia. Joitakin kasviryhmiä on käsitelty kasvien sukutasolla, koska lajien määrittäminen vaatisi enemmän resursseja eikä ole tässä yhteydessä tarkoituksenmukaista. Kohdetietoihin kirjattiin myös maastokäynnillä havaitut haitalliset vieraslajit, mutta tämä ei ole kattava vieraslajikartoitus.

Maastokohteiden yleisin kunnossapito on ollut niittomurskaus 1-2 kertaa kesässä. Osa alueista on jäänyt hoidon ulkopuolelle, koska maasto on liian kosteata tai puustoista. Toisaalta osaa niittyalueista hoidetaan nurmikkona, joko kunnossapitäjän tai asukkaiden toimesta. Maastokohteista Kauklahti Myntinsyrjä suositellaan siirrettäväksi metsät (M) -luokkaan. Kaikki muut kohteet on luokiteltu RAMS kunnossapitoluokkiin A1-A5.

Taulukko 8. Taulukko sisältää toimenpideohjelman maastokohteiden maastossa tarkastetut ja lopulliset rajaukset RAMS-kunnossapitoluokittain vuonna 2021.

A1	Arvoniitty	15,5 ha
A2	Käyttöniitty	5 ha
A3	Maisemaniitty	98 ha
A4	Avoin alue	17,5 ha
A5	Maisemapelto	4 ha
	Yhteensä	**140 ha**

Arvoniittyjen määrä lisääntyi selvästi. Aiemmin tunnistetun Etuniemen lisäksi arvoniittyihin tuli mukaan kolme uutta kohdetta: Tonttumaanpuisto, Vanhan-Mankkaanpuisto ja Vanttila. Käyttöniittyjä ei aiemmin ollut lainkaan, nyt mukana on viisi kohdetta. Maisemaniittyjen määrä lisääntyi hieman ja avoimien alueiden määrä pysyi suunnilleen ennallaan. Maisemapeltoihin tuli yksi uusi kohde Vanttilasta. Maastokohteet olivat ominaispiirteiltään varsin vaihtelevia. Yhteisiä tekijöitä olivat maiseman avoimuus, rehevä kasvillisuus ja vieraslajien runsas määrä. Niittyalueilla tavattiin runsaasti haitallisia vieraslajeja; yleisimmät lajit olivat komealupiini, jättipalsami ja kurttulehtiruusu. 40 kohdekokonaisuudesta 39 kohteessa tavattiin haitallisia vieraslajeja. Blominmetsäntie on ainoa kohde, jossa ei tavattu haitallisia vieraslajeja. Tämä on todella iso haaste niittyjen kunnossapidolle. Osa vieraslajiesiintymistä on kuitenkin pienialaisia, ja täten vielä hävitettävissä.

15 kohteessa havaittiin peruskunnostustarve, joko raivauksen ja/tai kuivatuksen osalta. Näistä kolmessa kohteessa oli useampia eri kunnossapitoluokan alueita, ja ne on arvioitu luokittain ominaan. Täten kunnostettavia alueita on yhteensä 19. Maastotarkastelun kesäkausi oli poikkeuksellisen kuiva, joten kaikkia kuivatustarpeita ei välttämät-

Kuva 19. Lähderannan niitty on tyypillinen espoolainen niitty. Espoon niityillä on laajoja ja pitkiä avoimia näkymiä sekä runsas heinäkasvillisuus ja rehevyyttä indikoiva lajisto.

tä havaittu. Kohteista kahdeksan soveltuisi laidunnukseen:

- Espoonlahden urheilupuisto-Pakkasmäki
- Etuniemi
- Tiistinniitty
- Tikasniitty
- Tonttumaanpuisto
- Kilo, Myyrinkallion niityt
- Vanttila
- Finnoonniitty

Muutamissa kohteissa kuten Tonttumaanpuistossa oli leikattuja niittypolkuja, ja ne olivat selvästi ahkerassa käytössä. Niittypolut oli leikattu varsin leveiksi, usean metrin levyisiksi. Erityisesti pienialaisemmissa kohteessa kapeammatkin polut, esimerkiksi 2-3 metrin levyiset, riittävät hyvin. Leikattuja niittypolkuja esitetään yhteensä 13 kohteeseen. Ne lisäävät alueiden virkistyspalveluita merkittävästi pienellä kustannuksella.

Niittyjen kunnossapidon haasteita Espoossa:

- niittyjen hoidon vastuu on kaupungilla pirstaloitunut usealle eri toimijalle
- eri toimijoilta puuttuvat yhteiset hoidon periaatteet, osa rajapinnoista epäselviä
- puutteellinen hoito aiheuttaa alueiden umpeenkasvua ja metsittymistä
- puutteellinen kuivatus ja kosteapohjaiset alueet vaikeuttavat kunnossapitoa
- niittyalueilla on luvatonta käyttöä naapurikiinteistöjen osalta
- niittyalueilla esiintyy runsaasti haitallisia vieraslajeja
- osaa niittyalueista hoidetaan nurmikkona
- paaleilta puuttuu järkevä loppusijoituspaikka.

Kuva 20. Niittypolut antavat mahdollisuuden liikkua vaivattomasti niityillä. Kuvassa Tonttumaanpuisto.

4.2 Maastokohteiden kunnossapidon toimenpiteet ja aikataulutus

Maastokohteiden kohdekuvaukset ja kunnossapidon ohjeistus on esitetty kokonaisuudessaan Espoon luonnonhoitoyksikön käyttämään metsätietojärjestelmään, Forestaan vietävässä excelissä. Siinä on kuvattu kunkin kohteen osalta mm. arvotekijät, nykytila, kunnossapitoluokka, kunnossapidon tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset sekä mahdollinen peruskunnostustarve. Kunnossapitoluokka on määritelty yksittäisen maastokäynnin perusteella. Kunnossapidon tavoitteeseen vaikuttavat myös ympäröivä kaupunkirakenne ja viheralueen toiminnot. Ympäristön muutosten myötä kunnossapitoluokitusta on tarpeen mukaan tarkistettava.

Taulukko 9. Maastokohteen kuvaus ja toimenpide-ehdotukset, esimerkkinä Tiistinniitty. Pohjatiedot on koottu paikkatiedosta ja muut maastohavainnoista.

Pohjatiedot paikkatietoaineistosta	
Alue	Eteläinen piiri
Kuvionumero	
Pinta-ala	2,98 ha
Luonnonsuojelu	Liito-orava-alue (papanapuut), vieraslajit.
Kulttuurihistoria	

Maastohavainnot	
Nykytila	Tiistinniityntien eteläpuolella sijaitseva rehevä, puoliavoin niittyalue. Alueella kasvaa runsaasti puustoa, myös kauniita maisemapuita, ja kuolleita terijoensalavia. Alueen länsiosassa asukkaiden leikkaamaa nurmikkoa. Paikoin kosteapohjaista maastoa. Itäosassa kostea painanne, ja iso siirtolohkare.
Valtalajit ja arvokas lajisto	Heinät, koiranputki, nokkonen, voikukka, vuohenputki. Ahdekaunokki, metsämansikka, poimulehti, päivänkakkara.
Haitalliset vieraslajit	Jättipalsami, komealupiini, kurttulehtiruusu.
Muuta huomioitavaa	Asukas kertoi, että nurmikon hoidosta on sovittu kaupungin kanssa 30 vuotta sitten.
Kunnossapitoluokka	A3
Kunnossapidon tavoite	Avoimuuden säilyttäminen ja palauttaminen. Haitallisten vieraslajien torjunta.
Peruskunnostus	Peruskunnostusraivaus.
Aikataulu	0-5 vuoden sisällä.
Kunnossapidon toimenpiteet	Laidunnus lukuun ottamatta luoteisosan nurmikkoaluetta. Vaihtoehtoisesti niittomurskaus 1-2 kertaa kesässä. Vieraslajien torjunta.
Mahdollinen laidunkohde	Kyllä. Viereistä papanapuualuetta voisi myös laiduntaa.
Niittypolut	

Kunnossapidon ajankohdat on määritelty kuukausitasolla tai tietyllä aikavälillä. Niittotöissä arvokkaammille kohteille sekä ongelmallisille vieraslajikohteille on määritetty tietyt kuukaudet. Haasteena ovat vuosittaiset sääolosuhteiden vaihtelut, joten tarkkoja päivämääriä ei voida ennakkoon lyödä lukkoon. Aikatauluihin vaikuttavat myös viherkunnossapidon ja urakoitsijoiden henkilöstö- ja kalustoresurssit. Puuston raivaus toteutetaan lintujen pesimäajan ulkopuolella (elo-maaliskuussa). Raivaus on tehokkainta toteuttaa elokuussa, silloin se vähentää tehokkaimmin seuraavien vuosien vesomista.

Suurin osa kohteista niitetään 1–2 kertaa kesässä, jolloin ajankohdat voivat sijoittua porrastetusti kesä-syyskuun ajalle. Pesimälinnusto pyritään huomioimaan aikatauluissa ja niittotekniikassa, mutta niittoja joudutaan tekemään kunnossapitoluokituksen mukaisesti myös kesä- ja heinäkuussa. Mikäli tietoon saadaan niittykohteita, joissa maapesintää on vuosittain suurella todennäköisyydellä, pyritään näiden alueiden niitto ajoittamaan vasta heinäkuulle.

Taulukko 10. Maastossa tarkastellut kohteet

	Läntinen hoitopiiri
1	Brinkinmalmi
2	Katajalaakso
3	Lasilaakso
4	Pentinpelto-Malminhaka
5	Rahamännynpuisto
6	Vanttila

	Itäinen hoitopiiri
7	Karakallion niitty
8	Kilo, Myyrinkallion niityt
9	Kilo, Nuijalantien niitty
10	Lintukorven koirapuiston niitty
11	Lintuvaara, Painiityn niitty
12	Lähderannan niitty

	Pohjoinen hoitopiiri
13	Blominmetsäntie
14	Ingas
15	Jorvin niitty
16	Kamreerintie
17	Kylvötie
18	Sunanlaakso
19	Valhalla
20	Valssitie

	Eteläinen hoitopiiri
21	Espoonlahden urheilupuisto – Pakkasmäki
22	Etuniemi
23	Jousenpuiston niitty
24	Koivusyrjä
25	Matinniitty
26	Olarinniitty
27	Seiliniitty
28	Soukanlahdenpuisto-Sandvikinniemi
29	Storhemtinpuiston pohjoisosa
30	Suinonpuisto
31	Tiistinniitty
32	Tikasniitty
33	Tonttuleikki
34	Tonttumaanpuisto
35	Vanhan-Mankkaanpuisto

	Luonnonhoidon kohteet
36	Finnoonniitty
37	Punametsä
38	Rintamaanpää Hirvisuo
39	Saarnilaakso
40	Kauklahti Myntinsyrjä

Kuva 21. Maastossa tarkastellut kohteet

4.3 Niittyjen peruskunnostuksen tyyppiratkaisut

Hoitamatta jääneet niittyalueet ovat usein peruskunnostuksen tarpeessa. Peruskunnostusraivauksella tarkoitetaan puuston raivausta ja poistoa, joka lisää alueen avoimuutta. Monessa kohteessa kunnostaminen on perusteltua, sillä ennallistaminen on pääsääntöisesti kustannustehokkaampaa kuin kokonaan uuden niityn perustaminen. Niissä kohteissa, missä niityn kunnostaminen ja kunnossapito on alueen sijainnin, koon tai saavutettavuuden takia hankalaa, on metsittäminen tai luontainen taimettuminen järkevä vaihtoehto. Tällaisia pienialaisia kohteita voivat olla esimerkiksi metsäisten alueiden ympäröimät niittyaukot ja vanhat pihapiirit.

Niityn peruskunnostus on erikseen sovittava toimenpide, joka vaatii aina kohdekohtaista suunnittelua. Suunnittelussa huomioitavia seikkoja ovat esimerkiksi kunnostuksen työmenetelmät, säästettävä puusto sekä lahopuu ja kantojen käsittely. Peruskunnostuksen taso vaihtelee kohteen arvojen, käytön ja kunnossapitoluokan mukaan. Osa alueista voidaan kunnostaa täysin avoimiksi, osaan jätetään kivi- ja puustosaarekkeita.

Kunnostus tehdään siten, että aluetta pystyy jatkossa hoitamaan maatalouden tai viherkunnossapidon konekalustolla. Kunnostukseen liittyy usein myös alueen peruskuivaus. Ojaston on oltava kunnossa, jotta alue ei ole liian märkä koneella työskentelyyn. Kuivatuksen yhteydessä huomioidaan myös kaivumaiden sijoittaminen. Joissakin kohteissa kaivumaiden läjittäminen alueelle on mahdollista, mutta ainakin arvokohteilta maat on kuljetettava pois.

Niityn peruskunnostuksen toimenpiteitä:

- Puiden ja pensaiden raivaus ja harvennus. Puuaineksen poisvienti alueelta tai haketus maastoon.
- Lahopuuta säästetään mahdollisuuksien mukaan.
- Poistettavat haavat ja muut runsaasti juurivesoja muodostavat puut kaulataan etukäteen vesomisen vähentämiseksi.
- Kantojen poisto tai jyrsintä.
- Kosteiden rantaniittyjen jyrsintä mm. tupastavien heinien murskaamiseksi.
- Kivien kasaaminen niityn laitaan tai poisto alueelta (ei A1 arvoniityllä).
- Maanpinnan tasoitus tai muotoilu (ei A1 arvoniityllä).
- Ojien ja rumpujen kunnostus tai uusien rakentaminen.
- Roskien ja jätteiden siivous.
- Rakenteiden (penkit, roskikset, opasteet, sillat ym.) kunnostus tai uusien rakentaminen.
- Reitistön kunnostaminen tai uuden reitistön rakentaminen.

Tyyppiratkaisu 1: Avoimuuden palauttaminen

Esimerkkikohde: Tiistinniitty

Peruskunnostusraivaus toteutetaan alueen monimuotoisuus- ja maisema-arvot huomioiden siten, että aluetta voidaan hoitaa jatkossa koneellisesti.

- Laaditaan suunnitelma tai työohje peruskunnostuksen toteuttamisesta.
- Kunnostamistarpeet todetaan maastossa yhdessä suunnittelijan ja kunnossapidosta vastaavan/urakoitsijan kanssa.
- Ennen työn aloittamista tehdään tiedote aiheesta.
- Puuston harvennus ja raivaus toteutetaan luonnon monimuotoisuuden ja maisemanhoidon näkökulmasta, alueelle jätetään yksittäisiä maisemapuita ja puuryhmiä.
- Liito-oravan papana- ja kolopuut säästetään.
- Lahopuuta säästetään mahdollisuuksien mukaan siten, että ne eivät haittaa kunnossapitoa.
- Puuston käsittelyssä suositaan monilajista ja monen ikäistä puustoa, vaihtelevalla tiheydellä. Pensaista suositaan ennen kaikkea marjovia lajikkeita.
- Erityisesti leveälatvuksisten maisemapuiden ympärille raivataan tilaa.
- Kannot jyrsitään tai sahataan niin mataliksi, etteivät ne haittaa kunnossapitoa.
- Puuaines kerätään ja kuljetetaan pois alueelta.

Kuva 22. Tiistinniityllä kasvaa myös kauniita maisemapuita.

Kuva 23. Tiistinniityllä kasvaa paikoin tiheääkin puustoa.

Tyyppiratkaisu 2: Kuivatuksen parantaminen

Esimerkkikohde: Finnoonniitty

Kuivatuksen parantaminen toteutetaan siten, että haluttuja alueita voidaan hoitaa koneellisesti.

- Laaditaan suunnitelma tai työohje kuivatuksen parantamisesta. Arvioidaan kohdekohtaisesti, mitkä alueet on perusteltua kunnostaa kuivauksen osalta, ja mitkä alueet jätetään A4 luokkaan avoimiksi, kosteiksi niityiksi tai kosteikoiksi.
- Kunnostamistarpeet todetaan maastossa yhdessä suunnittelijan ja kunnossapidosta vastaavan/urakoitsijan kanssa.
- Kuivatuksen parantamiseen liittyy usein myös puuston poisto, ks. tyyppiratkaisu 1 avoimuuden palauttaminen.
- Ojaston kunto tarkistetaan ja ojat kunnostetaan tarpeen mukaan.
- Kunnostetaan tai lisätään tarvittava määrä rumpuja tai siltoja kunnossapidon sekä virkistyskäytön tarpeisiin.
- Kaivumassat kuljetetaan pois alueelta tai mahdollisuuksien mukaan levitetään ja tasataan niitylle, mikäli ei aiheuta haittaa maisemalle tai luonnon monimuotoisuudelle.
- Pienialaisissa kunnostuskohteissa niittykasvillisuus leviää itsestään tasatulle maalle, isommissa kohteissa harkitaan täydennyskylvön tarve, ks. tyyppiratkaisu 3 niittykasvillisuuden ennallistaminen.

Tyyppiratkaisu 3: Niittykasvillisuuden ennallistaminen kaivutöiden jälkeen

Esimerkkikohde: Pentinpelto

Niityn kasvillisuus palautetaan alueelle putkikaivuiden jälkeen.

- Kaivuvaiheessa pintamaa ja pohjamaa pidetään erillään, jotta pintamaa ja sen siemenpankki voidaan hyödyntää niityn ennallistamisessa.
- Maasto tasataan ja muotoillaan, mahdolliset kivet kuljetetaan pois tai kasataan niityn laidalle siten, että ne eivät vaikeuta kunnossapitoa.
- Kiviainesta sisältämätön pintamaa tasataan maastoon.
- Pintamaan päälle lisätään tarvittaessa 50 mm kerros kylvökasvualustaa. Kylvöalustana käytetään rikkaruohotonta, peruskalkittua nurmikkomultaa, joka ei sisällä vieraslajien siemeniä tai juurakkoja. Alueelle kylvetään kotimainen niittysiemenseos sekä suojaheinää. Siemenseoksen valinnassa huomioidaan niityn kasvupaikka ja maaperä.
- Niittykasvit kylvetään pintaan. Siementen kylvössä käytetään väliainetta, jotta kylvö on tasainen. Lannoitteita ei käytetä. Kylvöstä ei peitetä eikä kasvualustan pintaa jyrätä kylvön jälkeen.
- Niittykasveille suotuisa kylvöaika on syyskuussa. Täydennyskylvöjä voidaan tehdä myös keväällä.
- Kasvillisuuden kehittymistä seurataan 2-3 vuotta, ja tarvittaessa tehdään puhdistusniittoja tai täydennyskylvöjä. Tämän jälkeen niityn kasvillisuus on elinvoimaista. Haitallisia rikkakasveja ei esiinny niityn kehitystä häiritsevässä määrin.

Kuva 24. Finnoonniityn kosteikkoalueella kasvaa osmankäämiä ja keltakurjenmiekkaa.

Kuva 25. Finnoonniitylle on levinnyt myös järviruokoa.

Kuva 26. Pentinpellon kasvipeitteisyys on aukkoista.

Kuva 27. Pentinpellolla kasvaa pääosin peltorikkakasveja.

4.4 Maastokohteiden perus-kunnostusten priorisointi ja aikataulutus

Maastokäynneillä arvioitujen 19 peruskunnostuskohteen toteuttaminen kymmenvuotiskaudella edellyttäisi keskimäärin kahden kohteen kunnostamista vuosittain. Kunnostustoimet painottuvat kuitenkin 0–5-vuotisjaksolle, koska tämä on perusedellytys niittyjen kunnossapidolle. Osa kohteista on pienialaisia, ja kunnostus koskee vain osaa alueesta.

Peruskunnostuskohteissa on mukana kaksi arvoniittyä, ja ne on priorisoitu tehtäväksi kahden vuoden sisällä. Sekä Etuniemessä että Vanttilassa on myös muita peruskunnostettavia niittyalueita, jotka olisi hyvä ottaa mukaan samaan kokonaisuuteen. Lisäksi Punametsä on arvioitu kiireelliseksi, jotta frisbeegolf-toimintaa voidaan jatkaa alueella.

Arvoniityt ja laidunalueet tarvitsevat kohdekohtaisen suunnitelman peruskunnostukselle ja hoidolle, valtakunnallisen RAMS-kunnossapitoluokituksen mukaan. Lisäksi ainakin vaativammat peruskunnostuskohteet tarvitsevat suunnitelman, kun kohteessa tai sen läheisyydessä on huomioitavia luonto- tai suojeluarvoja. Tällaisia kohteita on seitsemän, ja ne on merkitty oheiseen taulukkoon.

Maastokohteet ovat vain pieni otos kaikista kaupungin niittyalueista, joten tämä ei ole kattava lista peruskunnostuskohteista. Maastokohteiksi valittiin kuitenkin keskeisiä ja kunnossapidon kannalta ongelmallisia kohteita, joten tärkeimmät ja kiireellisimmät kohteet ovat tässä mukana. Luonnonhoitoyksikön ja viherkunnossapidon hoitopiirien tuleekin täydentää ja päivittää tätä listaa tarpeen mukaan.

Kuva 28. Olarinniityn kukkaloistoa.

Taulukko 11. Maastokohteiden peruskunnostustarpeet ja aikataulutus.

Kohde	Alue	Kunnossapitoluokka	Peruskunnostus
Aikataulu 0–2 vuoden sisällä			
Etuniemi	Eteläinen piiri	A1	Peruskunnostusraivaus. Vaatii erillisen suunnitelman.
Punametsä	Luonnonhoidon kohteet	A3	Peruskunnostusraivaus ja kuivatus.
Vanttila	Länsipiiri	A1	Peruskunnostusraivaus. Vaatii erillisen suunnitelman.
Aikataulu 0–5 vuoden sisällä			
Etuniemi	Eteläinen piiri	A3	Peruskunnostusraivaus.
Etuniemi	Eteläinen piiri	A4	Peruskunnostusraivaus. Vaatii erillisen suunnitelman.
Katajalaakso	Länsipiiri	A3	Peruskunnostusraivaus.
Kilo, Myyrinkallion niityt	Itäpiiri	A3	Peruskunnostusraivaus osassa aluetta.
Kylvötie	Pohjoinen piiri	A3	Kuivatus ja maavallin tasoittaminen.
Storhemtinpuisto pohjoisosa	Eteläinen piiri	A3	Vävarsinkummun peruskunnostusraivaus.
Tiistinniitty	Eteläinen piiri	A3	Peruskunnostusraivaus. Vaatii erillisen suunnitelman.
Tikasniitty	Eteläinen piiri	A3	Peruskunnostusraivaus ja kuivatus. Vaatii erillisen suunnitelman.
Vanttila	Länsipiiri	A3	Peruskunnostusraivaus.
Aikataulu 5–10 vuoden sisällä			
Finnoonniitty	Luonnonhoidon kohteet	A3	Peruskunnostusraivaus ja kuivatus. Vaatii erillisen suunnitelman.
Finnoonniitty	Luonnonhoidon kohteet	A4	Peruskunnostusraivaus ja kuivatus. Vaatii erillisen suunnitelman.
Koivusyrjä	Eteläinen piiri	A3	Peruskunnostusraivaus.
Lasilaakso	Länsipiiri	A3	Peruskunnostusraivaus. Kuolleiden puiden kaato maalahopuiksi. Pensasryhmien poisto.
Saarnilaakso	Luonnonhoidon kohteet	A3	Peruskunnostusraivaus ja kuivatus. Kuolleet puut poistetaan alueen itäosasta.
Suinonpuisto	Eteläinen piiri	A3	Peruskunnostusraivaus.
Vanhan-Mankkaanpuisto	Eteläinen piiri	A3	Peruskunnostusraivaus itäosassa.

5 Toimenpiteiden toteuttaminen ja seuranta

Toimenpideohjelman tavoitteiden edistämiseksi on tunnistettu erilaisia toimenpiteitä, joita on esitelty tämän raportin kappaleissa 3 ja 4. Toimenpiteet koskevat keskeisimmiksi nostettujen alueiden kohdekohtaisia kunnossapitotoimia sekä peruskunnostuskohteita.

Muita toimenpidesuosituksia ja keinoja yleisten tavoitteiden edistämiseksi on esitetty alla olevassa taulukossa.

Toimenpidesuositusten toteuttamisen vastuu jakautuu laajalle ja vaatii yhteistä keskustelua ja yhteisiä toimintatapoja. Seurannan tueksi on nostettu esiin keskeisimpiä tavoite- ja toimenpidekohtaisia mittareita, joilla toimenpideohjelman toteuttamista voidaan seurata. Toimenpideohjelman seurannasta vastaa niittytyöryhmä, jossa on edustusta luonnonhoidosta, asemakaavasta, vihersuunnittelusta ja ympäristönsuojelusta.

Tavoite	Toimenpidesuositus / keino	Mittari	Ajankohta	Vastuu
Niittyverkoston ja sen erityispiirteiden ja kytkeytyneisyyden huomioon ottaminen maankäytön suunnittelussa.	Kootaan ja määritellään maankäytön suunnittelun ohjeisto ja keinovalikoima, jolla voidaan turvata ja edistää niittyverkostoa; tunnistetaan niittyverkoston kriittiset tärkeimmät osat.	Keinovalikoima (esimerkiksi kaava-alueiden rajaukset ja kaavamerkinnät) laadittu ja sitä hyödynnetään maankäytön suunnittelussa; kriittiset niittyverkoston osat on tunnistettu.	Toimenpideohjelman ensimmäinen 5-vuotisjakso ja jatkuva.	YKE, YK, **AK**
Niittyverkoston ja sen erityispiirteiden ja kytkeytyneisyyden huomioon ottaminen viheralueiden suunnittelussa.	Laaditaan eri näkökulmat huomioon ottava suunnitteluohje niittyverkostoa turvaavan ja edistävän viheralueiden suunnittelun periaatteista ja keinoista.	Suunnitteluohje laadittu ja sitä hyödynnetään viheralueiden suunnittelussa.	Toimenpideohjelman ensimmäinen 5-vuotisjakso ja jatkuva.	**Kake/Slu**, YKE
Niittyverkoston kytkeytyneisyyden **turvaaminen**.	Tutkitaan niittyverkoston olevien yhteyksien laatu ja kehittämistarpeet sekä mahdollisuudet ja ohjelmoidaan tarkoituksenmukaiset toimenpiteet.	Olevien niittyverkoston yhteyksien laatu ja kehittämistarpeet on tunnistettu ja toimenpiteet ohjelmoitu.	Toimenpideohjelman ensimmäinen 5-vuotisjakso ja jatkuva.	**YKE**, AK, Kake/Slu
Niittyverkoston kytkeytyneisyyden **edistäminen**.	Tutkitaan niittyverkoston kehitettävien yhteyksien ja verkoston katkeamiskohtien kehittämismahdollisuudet; laaditaan suunnitteluohje katuvihreän kehittämiseksi niittymäiseksi ja kokeillaan yhteyden kehittämistä pilottikohteella.	Kehitettävien yhteyksien ja katkeamiskohtien kehittämismahdollisuudet on tunnistettu, suunnitteluohje on laadittu ja pilottikohde toteutettu.	Toimenpideohjelman toinen 5-vuotisjakso ja jatkuva.	YKE, AK, **Kake/Slu**

Tavoite	Toimenpidesuositus / keino	Mittari	Ajankohta	Vastuu
Luonnon monimuotoisuuden lisääminen niittyverkostossa.	Tutkitaan luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta keskeisimpien niittyaluekokonaisuuksien lajiston monipuolisuuden vahvistamista ja alueelle sopivien niittytyyppien (esim. kuiva niitty, kostea niitty) määrän lisäämistä ja ohjelmoidaan mahdollisia toimenpiteitä.	Lajisto- ja niittytyyppiselvitykset luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta keskeisimmistä niittyaluekokonaisuuksista on tehty ja mahdolliset toimenpiteet on ohjelmoitu.	Vaiheittain koko 10-vuotisjakson aikana.	**YKE**, Kake/Slu, KaKe/KP
Avoimien alueiden moninaisten hyötyjen esiintuominen (ekologia, kulttuuriarvot, virkistys).	Laaditaan ja hyödynnetään viestintämateriaalia niittyjen erilaisista paikallisista luonto- ja kulttuuriarvoista sekä ekosysteemipalveluista; tuotetaan pilotti niittyreitistä, jonka varrella opastaulut /virtuaaliopastaulut alueen arvoista.	Viestintämateriaali laadittu ja sitä hyödynnetään, pilotti niittyreitistä tuotettu.	Vaiheittain koko 10-vuotisjakson aikana.	YKE, AK, **Kake/Slu**, KaKe/KP
Niittyverkostoon liittyvien virkistyskäyttömahdollisuuksien lisääminen.	arvioidaan niittyjen kunnossapitoluokituksen ja hoitokäytäntöjen vaikutukset niittyjen virkistyskäyttömahdollisuuksiin ja tunnistetaan keskeisimmät niittyjen virkistyskäytön kehittämiskohteet; tunnistetaan keskeisimmät niittyihin liittyvät puuttuvat virkistysyhteydet asukkaita osallistaen.	Keskeisimmät niittyjen virkistyskäytön kehittämiskohteet ja puuttuvat virkistysyhteydet on tunnistettu.	Toimenpideohjelman ensimmäinen 5-vuotisjakso ja jatkuva.	YKE, AK, **Kake/Slu**
Kunnossapidon käytäntöjen ja rekistereiden kehittäminen ja yhtenäistäminen.	Ohjelmoidaan niittyjen hoidon omavalvonnan kehittäminen (esimerkiksi niittyalueiden rekistereiden päällekkäisyyksien poistaminen, niittyjen määritelty hoitotaso ja vakiintuneet kunnossapitokäytännöt).	Yhteiset seuranta- ja kehityspalaverit on toteutettu; niittyrekistereitä on yhtenäistetty, laadun seurantakäynnit maastossa on toteutettu (esim. 10 niittyä vuosittain).	Toimenpideohjelman ensimmäinen 5-vuotisjakso ja jatkuva.	YKE, Kake/Slu, **Kake/KP**

Espoon kaupungin yksiköt:

YK: Yleiskaava
AK: Asemakaava
YKE: Ympäristökeskus
Kake/Slu: Kaupunkitekniikka/Suunnittelu
KaKe/KP: Kaupunkitekniikka/Kunnossapito
Luho: Luonnonhoito

Taulukossa on lihavoitu yksikkö, joka on päävastuussa toimenpiteestä.

6 Ohjelmakauden kustannusarvio ja rahoitusmahdollisuudet

Alla olevaan taulukkoon on koottu toimenpideohjelman toimenpiteitä koskevia suunnittelu- ja kehittämistoimia ja niiden suuntaa-antavia kustannuksia. Arvoidut kustannukset perustuvat muissa kaupungeissa toteutettuihin vastaaviin toimenpiteisiin.

Näiden lisäksi vuosittaiset niittyjen kunnossapidon kustannukset ovat keskimäärin noin 0,1 €/m^2 .

Vuosittaisia toimenpiteitä ovat esimerkiksi:

- maisemalaidunnus
- niittojätteen keruu
- niittomurskaus
- peltojen viljely
- kevätkunnostus/siivous
- niittypolkujen niitto
- puuston ja vesakon raivaus.

Kertaluontoiset toimenpiteet	Kohteiden lukumäärä	Kustannus €/kpl
Peruskunnostusraivaus (raivausjätteen poiskuljetus, raivausjätteen haketus maastoon, kantojen käsittely ja mahdollinen puiden kaulaaminen sisältyvät kustannuksiin)	19	10 000
Arvoniittyjen hoitosuunnitelmat (arvoniittykohteet): Etuniemi, Tonttumaanpuisto, Vanhan-Mankkaanpuisto, Vanttila	4	8 000
Laidunalueen perustaminen (laidunnukseen soveltuvat alueet): Espoonlahden urheilupuisto – Pakkasmäki, Etuniemi, Tiistinnitty, Tikasniitty, Tonttumaanpuisto, Kilo Myyrinkallion niityt, Vanttila, Finnoonniitty	8	80 000
Peruskunnostussuunnitelman laadinta: Etuniemi A1 ja A4, Vanttila, Tiistinniitty, Tikasniitty, Finnoonniitty A3 ja A4	7	8 000

Suunnittelu ja kehittäminen	Sisältö	Kustannusarvio €
Maankäytön suunnittelun ohjeisto, koko kaupunkia koskien	Koko kaupunkia koskeva, päivitetään tarvittaessa	10 000
Viheralueiden niittykohteet ja verkoston huomioiva suunnitteluohje	Koko kaupunkia koskeva, päivitetään tarvittaessa	10 000
Niittyverkoston kytkeytyneisyyden turvaaminen ja edistäminen, selvitys ja suunnitteluohje	Koko kaupunkia koskeva, 10-vuotiskauden kattava	20 000 – 25 000
Niittyjen ja peltojen saavutettavuuden parantaminen opastuksella	Pilottikohteiden toteutus (niittyreitin opastus)	5 000 – 10 000
Niittyluonnon monimuotoisuuden parantaminen	Lajistoselvitykset, toimenpidelistaus	50 000
Niityistä kertovan viestinnän kehittäminen, opastuksen kehittäminen	Viestintäsuunnitelma, ohjelmointi	20 000
Niittyjen virkistyskäyttömahdollisuuksien lisääminen, selvitys	Koko kaupunkia koskeva, 10-vuotiskauden kattava, virkistyskäytön kehittämismahdollisuuksien tunnistaminen ja sidosryhmätyöskentely	10 000 – 15 000
Niittyrekisterin yhtenäistäminen ja niittyjen hoidon omavalvonnan kehittäminen	Toimintasuunnitelma ja ohjelmointi sekä tarvittavat ohjeistot	10 000

Uhanalaisten elinympäristöjen kuten perinnebiotooppien kunnostamiseen on vuonna 2021 haussa ympäristöministeriön Kunta-Helmi-erityisavustukset. Helmi-ohjelma vahvistaa Suomen luonnon monimuotoisuutta ja parantaa elinympäristöjen tilaa muun muassa kunnostamalla ja hoitamalla lintuvesiä, perinnebiotooppeja ja metsäisiä elinympäristöjä sekä kunnostamalla vesi- ja rantaluontoa.

Arvokkaan laidunalueen (kuten Etuniemi) hoitoon on mahdollista hakea rahoitusta maatalouden ympäristösopimuksella. Ympäristösopimuksen haku voisi olla ajankohtaista maatalouden tukijärjestelmän uuden ohjelmakauden alkaessa, todennäköisesti vuonna 2023. Tämä edellyttäisi karjanomistajan sitoutumista alueen hoitoon viideksi vuodeksi, ja alue pitäisi myös vuokrata sopimusajaksi karjanomistajan käyttöön. Nykyinen maatalousluonnon monimuotoisuuden ja maiseman hoidon ympäristösopimuksen korvaus on 450€/ha/vuosi. Tämä ei läheskään aina riitä kattamaan kaikkia laidunnuksen kuluja, mutta se pienentäisi kaupungin kustannuksia merkittävästi verrattuna siihen, että kaupunki ostaisi laidunnuspalvelun kokonaisuudessaan.

7 Hallinnollinen käsittely

Espoon niittyjen ja avointen alueiden toimenpideohjelmalla ohjataan tavoitteellisesti niittyjen ja avointen alueiden kunnossapitoa ja kehitystä, maankäytön muutokset huomioon ottaen. Ehdotetut toimenpiteet kattavat seuraavien kymmenen vuoden ajanjakson, vaikka niittyjen ja avointen alueiden verkoston kehittämisellä pyritään vaikuttamaan kohteiden säilymiseen ja kehittymiseen pidemmällä aikavälillä. Toimenpideohjelma valmistui maaliskuussa 2021. Se esiteltiin Tekniselle lautakunnalle toukokuussa 2021. Tekninen lautakunta hyväksyi valmiin toimenpideohjelman toukokuussa 2021. Kuvassa 29 on kuvattu toimenpideohjelman valmisteluprosessi.

Niittyjen ja avointen alueiden toimenpideohjelmaa päivitetään tarvittaessa. Maankäytön, toimintaedellytysten tai muiden olosuhteiden muuttuessa esimerkiksi kunnostettavien kohteiden toteutusjärjestystä on perusteltua muuttaa. Toteutettujen kohteiden dokumentointi ja suunnitellusti toteutettu omavalvonta täydentävät toimenpideohjelman kanssa Espoon niittykohteiden pitkäjänteistä kehittämistä.

Kuva 29. Niittyjen ja avointen alueiden toimenpideohjelman hallinnollinen käsittely.

Lähteet:

Anttola, A-M. 2017. Helsingin niittyverkosto - Analyysi ja kehittämissuunnitelma. Diplomityö, Arkkitehtuuri. Aalto University. https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/29460

Biomassa-atlas. 2018. https://biomassa-atlas.luke.fi/

Eronen,S., Kinnunen, A., Kullberg, J., Parkkinen, A.,Sillanpää, N. ja Vaalgamaa, S. 2020. Espoon virtavesikartoitus 2020 Monikonpuro, Finnobäcken, Lambrobäcken ja Soukanoja. 54 s.

Espoon kaupunki. Espoon metsien ja niittyjen hoidon toimintamalli. Kaupunkitekniikan keskuksen julkaisuja 3/2017.

Espoon kaupunki. Espoon vieraslajilinjaus 2018. Päivitetty 2020. Kaupunkitekniikan keskuksen julkaisusarja 2/2017.

Espoon kaupunki. Espoo kaupunkiviljelyohjelma 2018-2027. https://www.espoo.fi/fi-fi/asuminen_ja_ymparisto/asuminen/asukkaan_tietopankki/Viljelypalstat

Helsingin kaupunki. Luonnonhoidon työohje – Niityt ja maisemapellot. 2016. https://www.hel.fi/static/hkr/ohjeita_suunnittelijoille/tyoohje_niityt_ja_maisemapellot_web.pdf

Kangasalan kaupunki. Kangasalan kaupungin avoimien viheralueiden kehittämissuunnitelma 2019. https://www.kangasala.fi/wp-content/uploads/2020/05/Kangasala-avoimet-viheralueet-2019-RAMS_pieni.pdf

Kansallinen vieraslajiportaali. www.vieraslajit.fi

Kantaverkkoyhtiö Fingrid Oyj:n internetsivut. https://www.fingrid.fi/kantaverkko/kunnossapito/voimajohdot/kasvuston-kasittely/

Laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta 1709/2015. https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20151709

Lampinen, J. ja Annala,K. 2014. Espoon perinneympäristöt 2014. Ympäristölautakunnan julkaisusarja 3/2014.

Valtioneuvoston asetus vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta 704/2019. https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190704

Maa- ja metsätalousministeriö. 2012. Kansallinen vieraslajistrategia.

Maisemalaiduntaminen-opas. https://www.laidunpankki.fi/attachments/text_editor/140.pdf

Niityt ja maisemapellot - Kunnossapidon yleiset työohjeet. 2020. Viherympäristöliitto ry. Julkaisu 68.

Niityt ja maisemapellot - hoidon kriteerit ja työohjeet. 2012. Viherympäristöliitto ry. Julkaisu 53.

Riionheimo, A. 2011. Näkymiä maakunnan maisemahistoriaan – Uudenmaan paikkatietoaineistot. Uudenmaan liiton julkaisuja E 113 - 2011 | Nylands förbunds publikationer E 113 – 2011.

Tampereen kaupunki. 2017. Viherpalveluohjelma: Avoimet viheralueet. Maisemapeltojen ja niittyjen ylläpito 2015–2025. https://www.tampere.fi/tiedostot/m/q6qWw6I9b/Avoimet_viheralueet_20170517_lowres.pdf

Vantaan kaupunki. Länsi-Vantaan peltojen ja niittyjen hoidon kehittämissuunnitelma 2017. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/136091_Raportti_Lansi_Vantaa_pieni.pdf

Viheralueiden hoitoluokitus. 2007. Viherympäristöliitto ry. Julkaisu 36.

Viheralueiden kunnossapitoluokitus – RAMS 2020. Viherympäristöliitto ry. Julkaisu 67.

Viheralueiden hoito VHT '14. 2014. Viherympäristöliitto ry. Julkaisu 55.

Vuorela, I. ja Kankainen, T. 1998. Paleoekologinen tutkimus Espoon kaupungin luonnon- ja asutushistoriasta. GTK raportti P34.4.121

Ympäristöministeriö. Helmi-elinympäristöohjelma rahoittaa 45 luonnonhoitohanketta kunnissa. 2020. https://ym.fi/-/helmi-elinymparistoohjelman-kunta-helmi-rahoittaa-45-luonnonhoitohanketta-kunnissa

Liite 1
Maisemapeltojen viljelysuunnitelmat